

Vanhemmuus paperilla

Vanhempien kokemuksia vuorovaikutussuhteesta
lastensuojelun työntekijöiden kanssa

Hanna Taipale

2021 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Vanhemmuus paperilla

Vanhempien kokemuksia vuorovaikutussuhteesta
lastensuojelun työntekijöiden kanssa

Hanna Taipale
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
10/2021

Hanna Taipale

**Vanhemmuus paperilla. Vanhempien kokemuksia vuorovaikutussuhteesta lastensuojelun
työntekijöiden kanssa**

Vuosi 2021 Sivumäärä 48

Tässä opinnäytetyössä kootaan yhteen ajantasaista tutkimustietoa vanhempien kokemuksista tämän päivän lastensuojelusta. Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, joka on tyypiltään yleiskatsaus ja sopii vapaammin valitun aineiston käsittelyyn. Katsauksen aiheena on vanhempien kokemukset lastensuojelun asiakkuuden aikaisesta vuorovaikutuksesta. Tarkemmin eriteltynä tarkastelun kohteena ovat vuorovaikutussuhteen rakentumista edesauttavat ja vaikeuttavat tekijät. Katsauksessa perehdyttiin julkaisuajankohdaltaan tuoreisiin tutkimuksiin ja saatiin sitä kautta kuva tämän hetken lastensuojelun vuorovaikutustilanteesta vanhempien näkökulmasta.

Kirjallisuuskatsaukseen valikoitui kymmenen tutkimusta, jotka sijoittuvat lastensuojelun eri osa-alueille. Tutkimuksista tarkasteltiin vanhempien kokemuksia seuraavien tutkimuskysymysten avulla: *Millaisia kokemuksia vanhemmilla on vuorovaikutuksesta lastensuojelun työntekijöiden kanssa? Mitkä tekijät edesauttoivat vuorovaikutussuhteen rakentumista? Mitkä tekijät vaikeuttivat vuorovaikutussuhteen rakentumista?* Kerätty aineisto analysoitiin teema-analyysin keinoin niin, että aineistosta muodostui viisi pääteemaa. Osaa teemoista tarkasteltiin sekä positiivisen että negatiivisen näkökulman kautta. Tuloksissa vanhempien kokemukset vuorovaikutussuhteen rakentumista edesauttavista tekijöistä ja suhteen rakentumista vaikeuttavista tekijöistä jakoutuivat hyvin tasaisesti. Vuorovaikutussuhteen rakentumista edistävistä tekijöistä merkityksellisimmäksi nousi asiakkaan kokema aito kohtaaminen ja tunne tuesta. Vanhemmat toivat esiin kiinnostuneen ja arvostavan kohtaamisen sekä avoimen keskustelun hyvää vuorovaikutussuhdetta rakentavina seikkoina. Vuorovaikutussuhteen rakentumista vaikeuttavista tekijöistä suurimman painoarvon sai työntekijöiden piiloutuminen oman auktoriteettiasemansa taakse. Se aiheutti vanhemmissa mitätöinnin tuntemuksia ja kokemuksen mielivaltaisesta työskentelystä. Kolmessa tutkimuksessa tarkasteltiin systeemistä työtettä lastensuojelussa. Näiden tutkimusten mukaan vanhemmat kokivat systeemisen työtteen ja mintoimijaisuuden pääosin hyvänä ja vuorovaikutussuhdetta vahvistavana asiana.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella lastensuojelun asiakasvanhemmat kokevat paljon hyvää ja rakentavaa yhteistyötä ja vuorovaikutusta, mutta parannettavaakin vielä on. Etenkin vanhemmat kaipaavat aitoa kohtaamista ja sitä, että he tulevat kuulluksi ja nähdyksi työskentelyn yhteydessä.

Asiasanat: lastensuojelu, systeeminen malli, vuorovaikutus, vanhemmuus, äitiys

Hanna Taipale,

Parenting on paper. Parents' experiences of interactions with child protection employees

Year

2021

Pages

48

In this thesis, information has been collected from existing research based on a literature review. The thesis is carried out as a descriptive review of the literature, which is typed as an overview and suitable more freely for processing chosen material. The subject of the review was the parents' experiences of the interaction during the child protection client hood. More specifically, the subject of the review was the factors that contribute and hinder the building of an interaction relationship. The purpose was to get acquainted with the latest research at the time of publication and to get through it by looking at the current last use of the interaction situation from the parents' point of view.

Ten studies were selected for the literature review, which were categorized in different areas in the field of child protection. The studies looked at parents' experiences with the following research questions: What kind of experiences do parents have with the interaction with child protection employees? What factors contributed to the building of the interaction relationship? Which factors made it difficult to build an interaction relationship? The collected material was analyzed by thematic analysis tool so that the material formed five main themes. Some of the themes were examined from both a perspective that facilitates and complicates the interaction. In the results, the parents' experiences of the factors that promote the building of an interaction and the factors that make it difficult to build were very evenly distributed. Promoting the building of an interaction was one of the most significant factors in the genuine encounter and feeling of support experienced by the customer. Parents highlighted an interested and valued encounter as well as open discussions as constructive aspects of good interaction. Of the factors that make it difficult to build an interaction, the greatest weight is given to hiding behind one's own position of authority. It increased parents' feelings of annulment and experience of arbitrary work. Three thesis studies examined a systemic approach to child protection. According to these studies, parents perceived the systemic approach and multifunctionality as largely a good and strengthening relationship.

According to a literature review, child protection client parents face a lot of good things and build desires and interactions, but there is room for improvement. Parents, in particular, need a genuine encounter and to be heard and seen in the process of acting.

Keywords: child protection, systemic model, systemic theory, interaction, parenting, maternity

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Lastensuojelu kirjallisuuskatsauksen kontekstissa.....	7
2.1	Lastensuojelu	7
2.2	Lastensuojelun tarpeen arviointi ja avohuollon tukitoimet	8
2.3	Kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuolto	10
3	Lastensuojelun systeeminen työote	13
4	Vuorovaikutus.....	15
5	Vanhemmuus lastensuojelun teemassa	17
6	Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymykset	19
7	Opinnäytetyön toteutus	19
7.1	Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä.....	20
7.2	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus	21
7.3	Tiedonhaku.....	21
7.4	Sisäänotto- ja poissulkukriteerit	22
7.5	Aineiston analyysi	24
7.6	Valitun aineiston esittely	27
8	Tulokset	29
8.1	Kohtaaminen ja tunne tuesta	30
8.2	Yhteistyö	32
8.3	Auktoriteetin taakse piiloutuminen	34
8.4	Toimijuuden vahvistaminen	35
8.5	Valmius työskentelyyn.....	35
9	Tulosten tarkastelua	36
10	Kirjallisuuskatsauksen eettisyys ja luotettavuus.....	39
11	Pohdinta	41
	Lähteet.....	43
	Taulukot	48

1 Johdanto

Vuosien 2020 ja 2021 aikana on uutisoitu useista nuorten ja lasten tekemistä väkivallanteoista. Ne ovat herättäneet huolta ja julkista keskustelua. On pohdittu lasten pahoinvointia ja sen esiintymisen muotoja ja monesti näihin pohdintoihin on liittynyt lastensuojelu tavalla tai toisella. Lastensuojelun ympärillä käydyssä keskustelussa on noussut esiin myös lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja nuorten vanhempien kokemuksia. Osalla vanhemmista on tunteuksia ja kokemuksia siitä, ettei heitä ole kuunneltu ja heidän lapsen liittyviä huolenaiheita ei ole huomioitu riittävästi. Vanhempien kokemukset yhteistyöstä lastensuojelun asiakkuuden ajalta on mielestäni tarkastelun arvoinen asia: se kuinka heidän äänensä tulee kuuluviin ja kuinka he kokevat vuorovaikutuksen lastensuojelun työntekijöiden kanssa. Tässä opinnäytetyössä lähestytään aihetta kirjallisuuskatsauksen muodossa. Vanhempien kokemuksia tarkastellaan vuorovaikutussuhteeseen liittyvien tekijöiden kautta. Kiinnostus kohdistuu niihin seikkoihin, joita vanhemmat jäivät kaipaamaan lastensuojelun työntekijöiltä asiakkuuden aikana sekä niihin vanhempien kokemuksiin, jotka ovat johtaneet rakentavaan vuorovaikutussuhteeseen työntekijän kanssa.

Pitkänen (2011, 20-21) kuvaa lastensuojelua normaalistamistyönä, jossa ohjataan vanhempien elämäntapaa ja arvioidaan heidän kasvatuskykyään kulttuurisessa viitekehyksessä. Työskentelyn ristiriita muodostuu kokonaisprosessin vastuusta ja samanaikaisesta perheenjäsenten yksilöllisestä huomioimisesta prosessin sisällä. Lastensuojelun sijoitustilanteita ohjaa erityisesti lasten etu ja arvioinnissa korostuu lapsen näkökulma, samaan aikaan vanhemman näkökulmasta sijoitusratkaisu saattaa olla ristiriidassa vanhemmuuden kanssa. Parhaimmillaan lastensuojelutyö kohdistuu perhekokonaisuuteen, jossa lapsella niin kuin aikuisellakin on mahdollisuus tulla kuulluksi, nähdyksi ja tuetuksi.

Tässä opinnäytetyössä kootaan yhteen ajantasaista tutkimustietoa vanhempien kokemuksista tämän päivän lastensuojelusta. Tarkoitus on kuvailla vanhempien tunteuksia suomalaisen lastensuojelun asiakassuhteesta tapahtuvasta kohtaamisesta tai sen puuttumisesta sekä keräi tietoa vanhempien kokemuksista vuorovaikutussuhteen muodostumiseen vaikuttavista tekijöistä. Tavoitteena on koota tietoa olemassa olevista tutkimuksista ja yhdistää sitä uudeksi tiedoksi. Lisäksi tavoitteena on löytää vanhempien ajatuksia siitä, mikä on auttanut ja olisi auttanut asiakasta palvelevan suhteen syntymisessä. Lähdeaineistot ovat suomalaisia tutkimuksia, joissa on haastateltu lastensuojelun asiakkaana olevien lasten vanhempia. Tutkimuskysymykset keskittyvät vanhempien kokemuksiin asiakassuhteesta lastensuojelun asiakkaana. Aihetta tarkastellaan kolmen tutkimuskysymyksen avulla: 1. Millaisia kokemuksia vanhemmilla on vuorovaikutuksesta lastensuojelun työntekijöiden kanssa? 2. Mitkä tekijät edesauttoivat vuorovaikutussuhteen rakentumista? 3. Mitkä tekijät vaikeuttivat vuorovaikutussuhteen rakentumista?

2 Lastensuojelu kirjallisuuskatsauksen kontekstissa

Tässä luvussa tarkastellaan lastensuojelun työskentelyn vaiheita ja erityisesti tämän opinnäytetyön kannalta merkityksellisiä lastensuojelun osa-alueita. Ne ovat valikoituneet sen perusteella mistä näkökulmasta kirjallisuuskatsaukseen valitut tutkimukset tarkastelevat lastensuojelua. Tarkastelun kohteena olevat osa-alueet ovat: lastensuojelun tarpeen arviointi (alkuarviointi), avohuolto, kiireellinen sijoitus, huostaanotto ja sijaishuolto. Koska opinnäytetyö keskittyy vanhempien kokemuksiin lastensuojelun asiakkuuden aikana tapahtuvasta vuorovaikutuksesta, myös tietoperustassa näkyy painotus vanhempien näkökulmaan.

2.1 Lastensuojelu

Yhteiskunnalla on vastuu lasten hyvinvoinnin turvaamisesta ja tässä tehtävässä viranomaisia ohjaa vahvasti lastensuojelulaki. Lastensuojelulain (417/2007) tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Rädyn (2015, 1-3) mukaan lastensuojelulaissa painottuu lapsen edun huomioiminen kaikissa viranomaistoimenpiteissä, eli aina silloin kun tehdään lapsen elämään ja hyvinvointiin liittyviä ratkaisuja. Laissa on korostettu lapsen oikeutta osallistumiseen ja erityiseen suojeluun sekä julkisen vallan velvollisuutta järjestää riittävät resurssit lapsen ja perheen palveluja järjestettäessä. Ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta on säädetty lapsen vanhemmille tai huoltajille, lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta käsittelevässä laissa (361/1983). Lapsen oikeutta saada hyvää hoitoa vanhemmiltaan korostetaan myös lastensuojelulaissa. Lastensuojelu perustuu lähtökohtaisesti vapaaehtoisuuteen, jolloin perheen ja lapsen kanssa tehdään lastensuojelutyötä yhteistyössä. (Räty 2015, 9.)

Lastensuojelun tehtäviin kuuluu lapsen kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen heidän kasvatustehtävässään sekä varsinainen lasten suojelutehtävä. Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma, järjestämällä avohuollon tukitoimia sekä kiireellisiä sijoituksia ja huostaanottoja sekä niihin liittyvää sijaishuoltoa sekä jälkihuoltoa (LSL 417/2007 3 §). Lastensuojelua toteutetaan tiiviissä yhteistyössä muiden palveluiden kanssa muodostaen vahvoja sidoksia eri palveluiden välille. Yhteiskunnassa tapahtuvat poliittiset ja lainsäädännölliset muutokset vaikuttavat lapsiperheiden elämään ja tuen tarpeeseen, mistä seuraa muutoksia myös lastensuojelun kentälle. Lastensuojelun tarpeeseen vaikuttavat lapsen ja perheen elämäntilanne ja se, miten lastensuojelu ja muut palvelut pystyvät vastaamaan perheen tuen tarpeeseen. (Petrelius & Eriksson 2018, 4.) Lastensuojelun keskiössä on vuorovaikutukseen perustuva yhteistyösuhde, jossa tarvitaan asiakkaiden yksilöllistä kohtaamista ja heidän elämäntilanteensa kokonaisvaltaista hahmottamista. Laadukas lastensuojelutyö edellyttää päteviä, osaavia ja pysyviä työntekijöitä, jotka ovat koulutautuneet lastensuojelun kentälle (Linnossuo & Santalahti 2020).

Asiakkaiden saama tuki ja kokemus autetuksi tulemisesta ei ole pelkästään yksittäisen työntekijän työn tulosta vaan syntyy koko työyhteisön ja organisaation ratkaisuksista. (Petrelius & Eriksson 2018, 3.) Lastensuojelu toimii yhteiskunnan ja perheen suhteiden välisellä rajapinnalla, joka on usein jännitteinen. Konfliktitilanteissa käsitykset polarisoituvat helposti vanhempien tai lapsen oikeuksien painottamiseen, jolloin tulkinta lapsen edusta saattaa herättää kiihkeääkin keskustelua eri mielipiteiden välillä. Lastensuojelun erityispiirre on, että lasta on suojeltava silloinkin, kun asianosaiset vastustavat suojelua. Työskentelyä leimaa se, että perheen yksityisyyttä tulee kunnioittaa, mutta samaan aikaan lapsen kaltoinkohteluun tulee puuttua. Käytännössä lastensuojelutyö on pitkälti konkreettisen avun ja tuen järjestämistä inhimillistä arvokkuutta kunnioittavalla tavalla. Työskentelyssä tarvitaan luovuutta ja kärsivällisyyttä ja perheen läheisten tukea. Perheen elämään puuttumisen ja pysäyttämisen paikkoja tarvitaan viimeistään silloin, kun työntekijä alkaa harkita sijoituksen mahdollisuutta. (Bardy 2013, 74.)

Suomalainen lastensuojelu on institutionaalinen lain, julkisen hallinnon, ammattilaisten ja kansalaisten välinen käytäntö, jossa otetaan eri tavoin kantaa, tuetaan ja ohjataan, joiltain osin kyseenalaisena nähtyä lapsuutta ja perhe-elämää. Yksilön henkilökohtaisesta elämästä tulee tavalla tai toisella toiminnan kohde. Tämä institutionaalinen raja osoittaa kiistanalaisuuden tai ainakin sen epäilyn tai muutostarpeen ja erottaa sen perusteella joitakin perheitä lastensuojelun toiminnan kohteeksi. Näin syntynyt lastensuojelun toiminta kohdistuu lapsille ja lapsiperheille tarjottuihin palveluihin, ja lisäksi se voi olla vastentahtoista perhesuhteiden uudelleenorganisointia ja kontrollia. Se voi olla sekä rajoittamista ja normittamista että osallisuutta ja yhteisöihin liittymisen mahdollisuuden tarjoamista. (Pösö 2010, 326.) On hyvä ymmärtää, että lastensuojelun rajaa ei voi määrittää lapsen tai vanhempien erityispiirre, omissuusi, elämäntilanne tai käyttäytyminen, vaan näitä kaikkia tulee tulkita suhteessa lapsen ja perheen sosiaalisiin verkostoihin ja kriisejä sekä ongelmatilanteita tasapainottaviin tekijöihin. (Pösö 2010, 329.)

2.2 Lastensuojelun tarpeen arviointi ja avohuollon tukitoimet

Lastensuojeluasian vireilletulo käynnistää lastensuojelun tarpeen arvioinnin. Aivan aluksi palvelutarpeen arvioinnissa sosiaalityöntekijä arvioi onko syytä selvittää lastensuojelun tarve. Arvioinnin aikana lapsi ei ole vielä asiakas. Palvelutarpeen arvioinnissa noudatetaan sosiaalihuoltolain säädöksiä ja arvioinnin tekeminen aloitetaan välittömästi huolen ilmi tulon jälkeen, kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireilletulosta. Arvioinnin tulee valmistua viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireilletulosta. (THL 2021a.)

Syitä perheen tai lapsen avun tarpeelle voi olla useita ja avun tarvetta arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tilanteen vaatiessa palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvitetään lastensuojelun tarve. Arviointi tehdään perheen ja vanhempien kanssa käytyjen keskustelujen sekä

moniammatillisen yhteistyön tuloksena. Lapsen ja perheen tilanne selvitetään niin laajasti kuin se on tarpeen selvyuden saamiseksi. Selvityksen jälkeen perheelle tai lapselle tarjotaan heille mietittyjä palveluita ja tukimuotoja, jotka voivat olla joko sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain mukaisia tai vaihtoehtoisesti todetaan ettei palveluille ole tarvetta. (Lastensuojelun keskusliitto 2021.) Lastensuojelutarpeen selvittämisessä keskiössä on lapsen oikeudet, joita ovat turvallisuus, yksilöllisyys, merkitykselliset suhteet, kohtaaminen ja työskentelylle varattu riittävä aika. Selvityksestä tehdään yhteenveto, josta käy ilmi käytetyt menetelmät ja tehtyjen havaintojen kuvaus. Yhteenvedossa sosiaalityöntekijä ottaa kantaa siihen täyttyvätkö lastensuojelun asiakkuuden kriteerit. Yhteenveto annetaan myös vanhemmille, joiden kanssa se käydään läpi yhdessä keskustellen. (THL 2021a.) Asiakkuuden alkuvaiheen merkitystä myöhemmälle työskentelylle korostetaan alan oppikirjoissa. Työskentelyn alussa tapahtuva arviointi nähdään sosiaalityön ydinosaamisen alueena. (Hietämäki 2015, 19-20.)

Jos asiakkuus alkaa palvelutarpeen arvioinnin jälkeen, asiakkaalle tehdään asiakassuunnitelma. Sekä sosiaalihuoltolain että lastensuojelulain mukaisissa palveluissa asiakassuunnitelma tehdään aina muulloin paitsi tilapäisen neuvonnan ja ohjauksen kohdalla. Asiakassuunnitelmaan kirjataan olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. (Räty 2015, 271.) Jos tarve palveluille on todettu, pyritään asiakkaalle tarjoamaan lievintä mahdollista tukitoimea. Tällaisia ensisijaisia palveluita ovat avohuollon tukitoimet ja suurin osa lastensuojelutyöstä toteutetaankin juuri avohuollon tukitoimina. (Lastensuojelun keskusliitto 2021.)

Avohuollon tukitoimilla pyritään edistämään ja tukemaan lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien kykyä ja mahdollisuuksia toimia kasvattajina. Tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien kanssa. (LSL 417/2007 34 §.) Avohuollon tukitoimet ovat aina vapaaehtoisia ja niillä pyritään edesauttamaan lapsen mahdollisuuksia asua omassa kodissaan. Avohuollon tukitoimia on useita ja niissä on vaihtelua eri kuntien välillä. (Lskl 2021.) Lastensuojelun avohuollon tukitoimia ovat muun muassa tuki lapselle ja perheelle ongelmatilanteiden selvittämiseen, lapsen taloudellinen tuki, lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, tehostettu perhetyö, perhekuntoutus ja muut lasta ja perhettä tukevat palvelut (THL 2021b).

Perheen ollessa kyseessä avohuollon tukitoimilla pyritään puuttumaan perheen tilanteeseen lievimmällä mahdollisella tavalla. Erilaisista tukitoimista perheille tarjottavia avohuollon palveluita ovat esimerkiksi kotipalvelu, kotiin tehtävä perhetyö, perhekuntoutus, tukihenkilö tai -perhe sekä taloudellinen tuki. Myös lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolella avohuollon tukitoimena on mahdollista. (Lskl 2021.) Avohuollon sijoitukseen vaaditaan lähtökohtaisesti lapsen huoltajien ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus, sijoituksen aikana päätösvalta lapsen asioista säilyy kokonaan huoltajilla (THL 2021c). Avohuollon tukitoimena voidaan myös

koko perhe sijoittaa kodin ulkopuolelle saamaan kuntoutusta. Perhekuntoutusjaksoa voidaan käyttää perheen kuntouttamiseen tai perheen tilanteen ja heidän tarvitsemansa tuen arvioimiseen. (Araneva 2018, 97.)

Avohuollossa korostuu sosiaalityön ohjaava ja neuvova luonne. Tukitoimet liittyvät vahvasti ehkäisevän sosiaalihuollon eri toimintamuotoihin. Palveluiden saaminen edellyttää asiakkaalta aktiivisuutta ja omaehtoista osallistumista palveluihin. Avohuollon tukitoimia järjestetään tyypillisesti perheen tai lapsen ongelmien ratkaisemiseksi tai vanhemmuuden tukemiseksi. Samalla perheen kanssa tehdään tiivistä sosiaalityötä ja tehdyn asiakassuunnitelman avulla arvioidaan tukitoimien vaikuttavuutta. (Räty 2015, 313.) Yhteistyössä asetetuilla tavoitteilla tähdätään muutokseen lapsen kasvuolosuhteissa ja käyttäytymisessä. Muutostyöskentelyn tarkoituksena on vähentää kehitystä ja terveyttä vaarantavia tekijöitä ja edesauttaa suotuista kehitystä ja parantaa lapsen hyvinvointia. Tukitoimien vaikuttavuuden ja toteuttamisen edellytyksenä on, että ne ovat tilanteeseen ja lapselle sopivia sekä riittäviä turvaamaan lapsen edun mukaisen huolenpidon toteutumisen ja lisäksi ottavat huomioon lapsen yksilölliset tarpeet. (Araneva 2018, 61.)

2.3 Kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuolto

Lapsen kiireellisen sijoituksen perusteet on kirjattu lastensuojelulain (417/2007) pykäliin 38 ja 39. Kiireellinen sijoitus tehdään silloin, kun lapsi on välittömässä vaarassa. Kyseessä on usein akuuttitilanne, jolloin asiaa ei voi lapsen etu ja tilanne huomioiden enempää selvittää siinä hetkessä ja lapsi on saatava turvaan sekä pois tilanteesta. Kiireellinen sijoitus voi perustua kotiolosuhteissa oleviin välittömiin ongelmiin, kuten vanhempien käyttäytymiseen, päihteiden käyttöön tai mielenterveyden ongelmiin. Edellytystä kiireelliselle sijoitukselle ei ole, jos lapsen sijoitus voidaan hoitaa avohuollon tukitoimien kautta. Kiireellisen sijoituksen tarve voi liittyä myös lapsen omaan käytökseen ja johtua esimerkiksi päihteiden käytöstä, rikoksista tai itsetuhoisuudesta. (Räty 2015, 344.)

Kiireellinen sijoitus edellyttää viranomaispäätöstä, jonka voi tehdä sosiaalityöntekijä, joko lapsen oma sosiaalityöntekijä tai muu lain mukaisen kelpoisuuden omaava sosiaalityöntekijä. Kiireellinen sijoitus voidaan tehdä myös virka-ajan ulkopuolella, jolloin päätös tehdään sosiaalipäivystyksen toimesta. Ennen kuin tehdään päätös kiireellisen sijoituksen aloittamisesta, jatkamisesta tai lopettamisesta tulee kuulla lapsen, vanhemman, huoltajan tai muun lapsen kasvatuksessa vastuussa olevan mielipiteet asiasta. Kuulemisella selvitetään mahdollisuutta sijoittaa lapsi väliaikaisesti jonkun läheisen luokse sekä arvioidaan, onko sijoitus vastentahtoinen. Kiireellisen sijoituksen aikana sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää lapsen asioista. (THL 2020.) Kiireellinen sijoitus on määräaikainen ja se voi jatkua ilman erillistä päätöstä 30 vuorokautta, jos tämä aika ei ole riittävä voidaan lisäksi tehdä 30 vuorokauden jatkopäätös. (Räty 2015, 347.)

Lapsen huostaanotto tarkoittaa sitä, että lapsi otetaan vanhemmaltaan tai huoltajaltaan yhteiskunnan hoidettavaksi. Lastensuojelulain (417/2007 40 §) mukaan lapsi on otettava huostaan silloin, jos lapsen terveys ja kehitys uhkaavat vaarantua tai vaarantuvat ja avohuollon tukitoimet ovat sopimattomia tai riittämättömiä ja sijaishuolto on lapsen edun mukaista. Rädyn mukaan lastensuojelulakiin kirjatut huostaanoton perusteet on jaettu kahteen itsenäiseen perusteeseen: huolenpidossa ja kasvuolosuhteissa ilmeneviin puutteisiin sekä lapsen omaan käyttäytymiseen. Puutteet kasvuoloissa ja huolenpidossa voivat ilmetä monella eri tavalla ja ne voivat esimerkiksi perustua vanhempien tai lapsesta vastuussa olevan puutteelliseen kasvatustaitoon, päihdeongelmiin tai mielenterveydenongelmiin ja puutteelliset olosuhteet vaarantavat lapsen terveyden tai kehityksen. Huostaanottoon voidaan ryhtyä myös, jos lapsen oma käyttäytyminen vaarantaa vakavasti hänen terveyttään tai kehitystään. (Räty 2015, 360-365.) Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on velvollisuus ottaa lapsi huostaan, silloin kun nämä kaikki säännöksessä olevat edellytykset täyttyvät (Räty 2015, 359). Vaikka lapsen huostaanotto ja sijoittaminen vanhempien tai huoltajien ja perhepiiriin ulkopuolelle tarkoittaa voimakasta puuttumista lapsen ja perheen perus- ja ihmisoikeuksiin, lapsi voidaan kuitenkin erottaa vanhemmistaan, jos todetaan, että se on lapsen edun mukaista. Huostaanoton tulee kuitenkin olla viimesijainen vaihtoehto. (Araneva 2018, 113.)

Kiireellinen sijoitus sekä huostaanotto tarkoittavat puuttumista Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattuun perhe-elämän suojaan. Julkisen vallan puuttuminen lapsen ja hänen perheensä perus- ja ihmisoikeuksiin tulee esiin muun muassa lapsen liikkumisvapauten ja perheen yksityisyyden puuttumisena. Lapsen oikeus omaan perheeseen ja oikeus olla vanhempiensa hoidettavana tulee lastensuojelutoimenpiteiden kautta tarkastelun kohteeksi. (Araneva 2018, 105.) Kun lastensuojelun prosessissa päädytään siihen, että julkinen valta puuttuu tai antaa apuaan yksityisiksi katsottuihin lasten ja vanhempien välisiin suhteisiin yksilöiden henkilökohtainen elämä muuttuu tavalla tai toisella instituution toiminnan kohteeksi (Pösö 2010, 325). Kiireellisen sijoituksen osalta toiminnan kohteena oleminen tarkoittaa sitä, että sosiaalihuollosta vastaava toimielin päättää lapsen hoidosta ja huolenpidosta sekä olinpaikasta. Kiireellisen sijoituksen aikana lapsen asioista on neuvoteltava vanhempien ja huoltajien kanssa ja pyrittävä yhteistoimintaan lapsen asioita hoidettaessa. (Räty 2015, 347.)

Huostaanotossa lapsi otetaan julkisen vallan huostaan ja samalla lapsen sekä vanhempien keskinäisiä suhteita muutetaan rajoittamalla vanhempien oikeuksia, jolloin pyrkimyksenä on vahvistaa lapsen oikeuksia ja mahdollisuuksia tasapainoiseen kehitykseen ja kasvuun. Päätöksestä seuraa lapsen kasvuympäristön muuttuminen hänen siirtyessä toisten aikuisten kasvatukseen ja huolenpitoon. Samalla muuttuvat lapsen sosiaaliset suhteet, lapsuuden fyysiset tilat, elinympäristöt ja lapsuus. Sijaishuoltopaikasta tulee lapsen arjen ympäristö. Huostaanoton aikana lapseen vaikuttavat kodin tai kotien ja lapsen väliset suhteet, kodin ulkopuoliset systeemit,

vaikkapa vertaisryhmät sekä koulu ja kulttuuri. Huostaanottoon kuuluu se, että pyritään muutokseen, jolloin tavoitellaan nykyisen muuttamista niin, että tulevaisuudessa olisi paremmin. (Enroos ym. 2017, 300.) Pösön (2010, 326) mukaan lastensuojelun tilanteiden ratkaisemiseen tarvitaan lainsäädännön ja tutkimuksen lisäksi moraalista järkeilyä ja vaihtoehtojen, perusteluiden sekä oletettujen seurausten punnintaa. Esimerkiksi Petrelius ja Eriksson (2018, 136) pohjivat kodin ulkopuolelle tapahtuvaa sijoitusta kriisinä niin lapsille kuin vanhemmillekin. He kaipaavat lapsen sijoituksen kokeneille osallisille onnettomuuden uhreille tarjottavan kriisiavun kaltaista apua sekä sitä, että lastensuojelu huomioisi riittävästi sijoituksen aiheuttaman kriisin.

Huostaanottoasioissa on varsin tyypillistä, että eri osapuolilla on eriäviä näkemyksiä lapsen edun mukaisesta ratkaisusta. Tällainen etujen ristiriitatilanne on asian käsittelyn kannalta herkkä tila. Huostaanottopäätöstä tehtäessä keskeinen peruste on lapsen etu, joka ei kuitenkaan ole sama asia kuin lapsen tahdon toteuttaminen. Lasten kuulemisen tarkoitus on selvittää lapsen mielipide ja antaa hänelle oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. Paikoin sosiaalitoimea on kritisoitu aikuis- ja vanhempikeskeisestä työtavasta ja lasten sivuuttamisesta työskentelyprosesseissa. Godzinskyn tutkimuksessa haastatellut sosiaalityöntekijät kertoivat, että työprosessi pyörii edelleen pitkälti vanhempien kautta ja ympärillä. (Godzinsky 2012, 99–101.) Tutkimuksissa on osoitettu, että huostaanotettujen lasten kohdalla ongelmat kasaantuvat ja muodostavat monien ongelmien tiiviitä kimppejä. Kyseessä ei kuitenkaan ole niin sanottu moniongelmaisuus vaan monen ongelman toisiinsa kietoutuminen. (Pösö 2010, 330.)

Silloin kun huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoito ja kasvatusta järjestetään kodin ulkopuolella puhutaan sijaishuollosta (Räty 2015, 461). Lastensuojelulaki (LSL 417/2007 49 §) määrittelee että, sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Sijaishuollon tarkoituksena on turvata lapsen hoito, huolenpito ja kasvatusta niin, että ne tukevat lapsen hyvää kehitystä. Hoito- ja kasvatustehtävän lisäksi sijaishuollon toimintamuoto on muutokseen tähtäävää lastensuojelun toimintaa. Sijaishuollon syyt ilmenevät lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista käsittelevässä päätöksessä, siellä määritellään myös sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet. Nämä tavoitteet ja tarkoitus tarkastetaan säännöllisesti asiakassuunnitelman tarkastamisen yhteydessä. (Araneva 2018, 129.) Toimivan sijaishuollon keskeisiä edellytyksiä ovat lapsen tarpeisiin vastaavan sijaishuoltopaikan valinta, palvelun tarpeen huolellinen määrittely, sijaishuoltopaikan pysyvyys ja luottamuksellisten suhteiden rakentuminen. Sijaishuollon toteuttamiseen liittyy vahvasti yhteinen työskentely perheen kanssa, ja tämä tulee huomioida asiakassuunnitelmaa tehdessä. (STM 2020, 18.)

Huostaanoton kautta lapsi joutuu erilleen biologisesta perheestään. Tutkitun tiedon mukaan biologiset vanhemmat ja etenkin äiti ovat tärkeitä perhehoitoon sijoitetuille lapsille. Sijaishuollon aikaisen säännöllisen yhteydenpidon on todettu tuottavan hyötyä perheen jälleenyhdistymisen mahdollistumisena, sijoitusten keskeytymisen vähenemisenä ja lasten hyvinvoinnin

parantumisena. Toisaalta sijoituksen myötä tuleva etäisyys voi helpottaa lasten ja heidän vanhempiansa välisiä jännitteitä ja sitä kautta parantaa heidän välejänsä. Tutkimukset osoittavat myös että huostaanotetut lapset kaipaavat aktiivisempaa yhteydenpitoa biologisiin vanhempiinsa. (Kallinen 2019, 42.)

3 Lastensuojelun systeeminen työote

Tässä luvussa käydään läpi lastensuojelun sosiaalityössä alaa vallannutta systeemistä työotetta. Systeeminen toimintamalli pyrkii organisoimaan lastensuojelun tiimityöksi, jossa työntekijä saa tuekseen moniammatillisen tiimin. Viimeaikoina esillä ollut lastensuojelun toimintakulttuurin muutostarve, johon systeemisyydellä pyritään vastaamaan, kiteytyy suuriin asiakasmääriin, työntekijöiden jaksamiseen, kuormittumiseen, vaihtuvuuteen ja kustannusten kasvuun. Lastensuojelun sosiaalityötä leimaa myös yksin tekemisen kulttuuri, ongelmakeskeisyys ja työntekijöiden kannalta riittämätön tuki ja ohjaus. Lastensuojelu kantaa edelleen leimaa ”tulipalojen sammuttajana” kun asioihin pystytään reagoimaan liian myöhään. (Lahtinen, Männistö & Raivio 2017, 11.)

Systeemisessä toimintamallissa itse systeemisyyttä tarkoittaa sellaista katsantokantaa ihmiselämään, jossa huomio kiinnitetään eri tekijöiden moninaiisiin vaikutussuhteisiin. Systeemiajattelussa todellisuus nähdään jatkuvasti muuttavana sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneena ympäristönä. Maailmaa tutkitaan vuorovaikutus- ja kommunikaatiosuhteiden kautta, jolloin esimerkiksi perheen systeemi muodostuu perheenjäsenten keskinäisistä suhteista sekä perheen ja sen ympäristön ja yhteiskunnan välisistä suhteista. Lähtökohtaisesti ajatellaan, että jokainen eri tekijä kytkeytyy toisiin lukuisin eri välityksin, jolloin syy- ja seuraussuhteista muodostuu kehämäisiä kokonaisuuksia. (Aaltio & Isokuortti 2019a, 11.) Systeemisellä työtavalla pyritään vahvistamaan suomalaisessa lastensuojelussa ollutta hyvää ja lievittämään vielä jäljellä olevia uhkakuvia. Tavoitteena on että, systeeminen työtapa lopettaa pitkään jatkuneen kriisitilanteen ja muuttaa lastensuojelun roolia yhteiskunnassa. (Alhanen ym. 2019, 7.)

Sosiaalityön perinteessä on pidetty tärkeänä ihmisen osallisuuden vahvistumista ja heidän kiinnittymistään yhteiskuntaan. Näiden kahden lähtökohdan kautta yksilön osallisuus ja yhteiskunnan kokonaisuus liittyvät toisiinsa niin, että yksilöä ei nähdä hyväntekeväisyyden kuuliaisena vastaanottajana vaan kriittisesti ajattelevana kansalaisena. Myönteinen muutos yksilöiden ja yhteisöjen elämässä mahdollistuu silloin, kun ihmiset saavat mahdollisuuden tasa-vertaisina ja yhdessä työntekijöiden kanssa tutkia omaa toimintaansa ja ympäristönsä olosuhteita. (Alhanen ym. 2019, 6.) Vaikka työskentelyssä pyritään kokonaisvaltaisuuteen saattaa siinä jäädä huomiotta ympäristöjen monisyinen ja yhtäaikainen vaikutus, jolloin työskentely keskittyy esimerkiksi vain lapsen lähiympäristöön. Tämä vaikeuttaa yhteiskunnallisten ja kulttuuristen tekijöiden tiedostamista, jolloin probleemat ja niiden selitykset suuntautuvat

helposti kohti yksilöpsykologiaa. (Härkönen 2008.) Systeemisen työskentelyn lähtökohtana on luottamuksellisen ja myönteisen suhteen luominen lapseen ja hänen vanhempiansa sekä heidän elämäntilanteensa kokonaisuuden tutkiminen yhdessä heidän kanssaan (Aaltio & Iso-kuortti 2019a, 12).

Systeeminen lastensuojelu rakentuu eri tason työskentelyistä. Näitä tasoja ovat systeeminen asiakastyö, systeeminen tiimi ja systeeminen viikkokokous. Toteutuakseen systeeminen lastensuojelu tarvitsee näitä kaikkia tasoja. (Aaltio & Isokuortti 2019a, 13.) Toteutuessaan systeeminen lastensuojelu tarkoittaa kiireetöntä aikaa tutustua asiakkaisiin ja keskustella heidän kanssaan. Työntekijät tavoittelevat mahdollisimman eheää ja monipuolista kuvaa asiakasperheen tilanteesta. Organisaation selkeä rakenne mahdollistaa työntekijöille aikaa luottamuksellisiin keskusteluihin perheiden kanssa sekä myöhemmin tapahtuvalle dialogiselle reflektiölle työyhteisössä. Työntekijät pitävät toisiaan ajan tasalla asiakasperheiden tilanteista ja yhteisen pohdinnan kautta hahmottavat perheiden kokonaistilanteita ja sitä, mikä auttaisi perheitä parhaiten eteenpäin. Asiakasperheet ovat siis koko tiimin asiakkaita ja heillä on aina tavoitettavissa työntekijä, joka tuntee heidän tilanteensa. Systeemisessä tiimissä keskustellaan perheiden tilanteesta joka viikko ja samalla tiimikokoukset toimivat työnohjauksellisina tilanteina työntekijöille. (Fagerström 2016, 22-23.)

Systeemisessä asiakastyössä työntekijä suhtautuu perheen tilanteeseen aidon uteliaasti ja perhettä tuetaan tarkastelemaan perhesuhteisiin vaikuttavia uskomuksia, jotka voivat vaikuttaa haitallisesti perheen vuorovaikutukseen. Perheen ongelmia ei tarvitse ratkaista kerralla vaan systeemisesti ajatellen muutos yhdessä osassa perhesysteemiä vaikuttaa myös muihin perheen toimintamalleihin. Systeemisessä työskentelyssä korostuu suhteen luominen, läheisverkoston aktivoiminen, voimavarakeskeisyys ja ymmärryksen tuottaminen yhdessä reflektoiden. Työskentelyssä varataan aikaa pysähtymiseen, muutoksen edellytysten pohtimiseen ja ymmärryksen synnyttämiseen. (Aaltio & Isokuortti 2019a, 13-14.) Yhdessä pohtimisen avulla työntekijät tavoittelevat mahdollisimman monipuolista ja eheää kuvaa perheen kokonaistilanteestaan, joka saattaa olla vaikeasti hahmotettavissa ja kaoottinen. Yhdessä käytyjen keskusteluiden kautta muodostetaan kuva siitä, kuinka perhettä voidaan auttaa eteenpäin. (Fagerström 2016, 20.)

Systeeminen työote on suhdeperustainen ja siinä painotetaan ihmissuhteita, dialogia, tarinoita, yhteistoiminnallisuutta ja ratkaisukeskeisyyttä. Asiakkaiden tarinoita uudelleen kirjoitetaan työskentelyn yhteydessä. Hyvin hoidettu asiakastyö vaatii kiireetöntä aikaa tutustua asiakkaisiin ja keskustelua heidän kanssaan. (Fagerström 2016, 20.) Systeemisen työtavan voi tiivistää ajatukseen kokonaisuuden tutkimisesta ja yhdessä tekemisestä. Työskentelyn johtolankana on asiakkaiden osallisuuden vahvistaminen. Heidät tulee kohdata yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä ja tuettava heidän kyvykkyytään päästä eteenpäin vaikeasta elämäntilanteesta. (Alhanen ym. 2019, 6.)

Lastensuojelun sosiaalityö on vaativaa ja edellyttää vahvaa tietopohjaa sekä monimuotoisia taitoja. Työntekijät joutuvat tekemään laajaa tilannearviota perheen tilanteesta ja heidän on kyettävä soveltamaan suhdeperustaisia menetelmiä lastensuojelutyöhön soveltuvalla tavalla. Työtaitoihin kuuluu erilaisten tunteiden tunnistaminen ja hyödyntäminen vuorovaikutussuhteissa. Suhdeperusteisessa sosiaalityössä on tavanomaista reflektoida asiakkaiden herättämiä tunteita ja hyödyntää omaa persoonaa asiakastyössä. Omaa reflektiota voi hyödyntää kolmen eri näkökulman kautta; tietoisien ja tiedostamattoman käyttäytymisen, älyperäisen ja tunneperäisen reaktion sekä henkilökohtaisen ja ammatillisen minän kautta. Työntekijän tulee osata erottaa omia kognitiivisia ja tunneperäisiä reaktioitaan sekä tunnistaa milloin hän reagoi ja toimii yksityishenkilönä ja milloin ammattilaisena. (Fagerström 2016, 27.)

Systeemisen toimintamallin tavoitteena ei ole huostaanottojen välttäminen, vaan asiakastyön laadun ja intensiteetin parantaminen. Monitoimijaista asiakastyötä sujuvoittamaan ja vahvistamaan sosiaalityöntekijöiden tueksi on tiimiin tuotu perheterapeutti ja kunkin lapsen ympärille erikseen koottava monitoimijainen verkosto. (Aaltio & Isokuorti 2019a, 30.) Systeemisessä mallissa perustavanlaatuisiin arvoihin kuuluu vanhemmuuden tukeminen niin, että lapset voivat asua turvallisesti omilla perheissään. Työskentelyssä kiinnostuksen kohteena on koko yhteisö, jossa lapsi elää ja lähtökohtaisesti lapset nähdään aina normaaleina lapsina eikä ongelmalapsina. Systeemisessä ajattelussa ei etsitä syntipukkeja vaan katsotaan koko systeemiä ja pyritään saamaan siihen muutoksia. Työntekijöiden tehtävä on auttaa perhettä löytämään omat vahvuutensa ja voimavaransa sekä ohjata heitä luottamaan niihin. (Fagerström 2016, 19.)

Asiakastyössä käytettävien systeemien tulisi olla yksinkertaisia, joustavia ja työntekijöille helppokäyttöisiä. Asiakastyön käytäntöjä pyritään luomaan yhdessä perheiden kanssa, tavoitteena luoda käytännöistä mahdollisimman vaikuttavia. Työntekijöitä kannustetaan käyttämään omaa asiantuntijuuttaan, heidän tulee miettiä mitä he haluavat tehdä ja miksi. (Fagerström 2016, 24.) Hyviin tuloksiin tarvitaan organisaation kestävä ja vahva arvopohja sekä tietoisuus perustehtävästä ja lisäksi kannustava johtaminen, jossa työn kehittämiseen osallistuvat ne, joita asia koskee. Asiakastyössä keskeisempiä onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä on vuorovaikutussuhteen laatu ja ihmissuhteiden jatkuvuus. Merkityksellisenä pidetään myös yhdessä asiakkaan kanssa laadittua tavoitteellista suunnitelmaa ja sen etenemisen seuraamista ja arviointia yhteistyössä asiakkaan kanssa. (Bardy 2013, 75.)

4 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus on laaja käsite, joka sisältää yksilöiden, yhteisöjen, organisaatioiden ja kulttuurien välistä vuorovaikutusta. Se on myös monimuotoista ja pitää sisällään yhteistyötä, valtaa, vallankäyttöä sekä sosiaalisesti jaettuina yhteisiä sääntöjä ja sääntörakennelmia.

Vuorovaikutustilanteet ovat monimuotoisia ja samaan aikaan ne ovat riippuvaisia molemmista osapuolista. Jokainen meistä tuo vuorovaikutustilanteeseen oman historiansa, kulttuurinsa ja ne uskomukset, joita pitää itselle merkityksellisinä sillä hetkellä. (Mönkkönen 2018, 15.) Kun kohtaamme toisen ihmisen omalla henkilökohtaisella tavallamme, tilanteeseen ei vaikuta niinkään yksittäiset tekemiset ja sanomiset vaan se asenne, jolla toisen ihmisen kohtaamme (Mönkkönen, 2018, 17). Tapaamisen ja työskentelyn yhteydessä työntekijälle muodostuu haaste rakentaa yhdessä asiakkaan kanssa inhimillinen, lämmin, luonteva ja samaan aikaan ammatillinen yhteistyösuhde. Työntekijän tulee omata sopivaisuuden tajua, jotta hän saa asiakkaan vakuuttuneeksi omasta aitoudestaan ja hyvästä tarkoituksestaan. (Rostila 2001, 48.)

Ammattilaiset orientoituvat asiakastilanteisiin hieman eri tavoin ja tilanteet voivat ajautua huomaamatta epäsuotuisiksi asiakkaalle. Toiminta vuorovaikutussuhteessa ei aina ole tietoisista, vaikka kohtaamiseen pyrkisikin kiinnittämään huomiota. Vuorovaikutusta voi tarkastella asiakaskeskeisyyden, asiantuntijakeskeisyyden tai dialogisuuden kautta. Asiantuntijakeskeisyys tarkoittaa sitä, että työntekijä pyrkii yksin määrittämään asiakkaan tilanteen niin, että asiakkaan omille huomioille ei juurikaan jää tilaa. Asiakaskeskeisyydessä puolestaan asiakkaan näkökulmat huomioidaan, mutta työntekijän rooli voi vastuunkantajana ja vaikuttajana hämärtyä. Dialoginen asiakastyö taas jäsentyy kahden tai useamman osapuolen tasavertaiseksi vuorovaikutukseksi. Dialogisuus puolestaan on kommunikointia, jossa asetamme itsemme alttiiksi toisen ihmisen näkemysten vastaanottamiselle ja yhteisten ajatusten kehittämiseksi. Se on yhteistoiminnallinen suhde, jossa syntyy molemminpuolinen ymmärrys ja eri osapuolten välinen luottamus. (Mönkkönen 2018.) Asiakastyössä tarvitaan substanssiosaamisen lisäksi hyviä vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja sekä asiakastyön prosessiosaamista. Ammatilaisen on tärkeä tunkea erilaisia ohjausmenetelmiä ja niiden eroja, jotta voi perustellusti valita kuhunkin asiakastilanteeseen sopivan lähestymistavan. (Sayed 2015, 21.)

Asiakassuhteessa tapahtuvaan vuorovaikutukseen pätee samat lainalaisuudet kuin tavalliseen vuorovaikutukseenkin. Vastavuoroisuus keskustelussa tarkoittaa sitä, että osaamme kuunnella toista ja arvostaa hänen ajatuksiaan. Kuuntelemisen taito on kykyä kiinnittää huomiota asioihin, joita ei tavallisesti huomioida eli taitoa kuunnella tavanomaisuuden ohi. (Väisänen, Niemelä & Suua 2009. 18–19.) Vuorovaikutuksessa teemme arvolähtöistä arviointia ominaisuuksista, joita arvostamme elämässä, kuten rehellisyys tai luotettavuus. Lisäksi teemme moraalista arviointia ihmisistä tai heidän tekemisistään. On tärkeää erottaa moraalinen ja arvolähtöinen arviointi toisistaan. (Rosenberg 2019, 48.) Vuorovaikutuksessa on myös aina mukana paljon sanatonta viestintää, luemme toistemme kasvojen ilmeitä, äänen sävyjä ja värejä sekä puheen rytmiä ja tauotuksia. Puheen osuus viestinnässä on vähäisempää kuin ajatellaan. (Väisänen ym. 2009, 28.) Asiakastyössä on hyvä tavoitella dialogista suhdetta, jossa voidaan yhdessä asiakkaan kanssa etsiä vaihtoehtoja ja sitä, mihin suuntaan asiakkaan kannattaa edetä. Kun asiantuntija uskalttaa tunnustaa tietojensa rajallisuuden, on hänen helpompi antaa myös

muiden koetella omaa tietämystään, jolloin asiantuntijuus kytkeytyy osaksi yhdessä punottua tiedon verkkoa. (Mönkkönen 2018.)

5 Vanhemmuus lastensuojelun teemassa

Vanhemmuuden käsite nyky-yhteiskunnassa on lähes yhtä monimuotoinen kuin perheenkin käsite. Perheinstituutiolla on vankka asema vielä 2000-luvun Suomessa ja halu muodostaa perheitä ei ole kadonnut. Samaan aikaan perheet ovat monimuotoistuneet ja lapsiperheet ovat monella tavalla niin kiinnostuksen kuin huolen kohteenakin. Huolta kannetaan vanhempien uusavuttomuudesta, vanhemmuuden katoamisesta, väsymisestä, kiireestä ja vanhempien kyvyttömydestä asettaa kasvun rajoja lapsilleen. (Pitkänen 2011, 17-18.) Vanhemmuus ei ole yksiselitteistä ja sitä voi tarkastella eri näkökulmista, vanhemmuus voi olla biologista, juridista, psyykkistä tai sosiaalista. Biologinen vanhemmuus on biologiseen suhteeseen ja geeni-perimään perustuvaa vanhemmuutta, juridinen vanhemmuus puolestaan liittyy yhteiskunnan oikeuksiin ja velvollisuuksiin, jotka määräytyvät lähtökohtaisesti biologisen vanhemmuuden pohjalta. Psyykinen vanhemmuus on tunnetasolla tapahtuvaa vanhemmuutta. Se tarkoittaa lapsesta huolehtivaa aikuista, johon lapsi voi kiinnittyä tunnetasolla ja kokea luottamusta tätä aikuista kohtaan. Sosiaalinen vanhemmuus taas viittaa lapsen arjessa elävään aikuiseen, joka huolehtii lapsen päivittäisestä elämästä olennaisella tavalla. (Vilen ym. 2010, 10-11.)

Lastensuojelun teemassa lähestymiskulma vanhemmuuteen on pitkälti juridinen. Pääsääntöisesti lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi elää vanhempiensa tai jommankumman vanhemmansa kanssa. Lastensuojelun piirissä myös sosiaalisella ja psyykkisellä vanhemmuudella on merkitystä, mikä lapsen näkökulmasta tarkoittaa sitä, että joku muu kuin biologinen vanhempi elää lapsen kanssa samassa taloudessa ja jakaa vanhemman hoito- ja kasvatustuun lapsesta. (Araneva 2018, 205–206.) Vanhemmuuteen liittyvät institutionaaliset käytännöt ovat hyvä esimerkki yksityisen ja julkisen yhteen kietoutumisesta. Etenkin lapsiperheitä seurataan ja tuetaan monien instituutioiden taholta, kuten neuvola, koulu ja lastensuojelu. Tarjottavat palvelut voidaan jakaa universaaleihin, kaikille tarjottaviin palveluihin, kuten neuvola, sekä tarveharkintaisiin palveluihin, kuten lastensuojelu. Monesti näissä instituutiossa tehtävä muutostyö kohdistuu vanhemmuuteen sitä kautta, että nähdään tarvetta lapsen suojelulle tai vanhempien tukemiselle. (Enroos 2015, 25.)

Ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta on laissa säädetty vanhemmille. Lapsen oikeus hyvään hoitoon ja huolenpitoon korostuu lastensuojelulaissa. Kun viranomainen puuttuu perheen yksityisyyteen tai järjestää lastensuojelulain mukaisia palveluita ja tukitoimia tulee vanhempien velvollisuus ja oikeus lapsen kasvatukseen ja hyvinvointiin liittyvissä seikoissa huomioida riittävällä tavalla. Viranomaistahon vastuuseen kuuluu velvollisuus tukea vanhempia ja lapsen huoltajia kasvatustehtävässään ja apua tulee tarjota riittävän

varhaisessa vaiheessa. (Räty 2015, 2–3.) Lastensuojelu saa olemassaolon ja puuttumisen oikeutuksen erityisesti lasten hyvän kautta. Lastensuojelun velvoite on tarjota tukea perheelle ja lapselle suojelua. Samaan aikaan yhteiskunnan tasolla ei ole yhtenevää käsitystä siitä, mistä hyvä elämä rakentuu tai mitkä asiat hyvää vanhemmuutta uhkaavat. Lähtökohtaisesti mikään perhemalli ei itsearvoisesti takaa hyvää ja onnistunutta vanhemmuutta. Lastensuojelu ei kuitenkaan voi välttyä hyvän elämän normien asettamiselta, vaikka useat tutkijat ovatkin tuoneet esiin hyvän elämän yksilö-, yhteiskunta- ja tilannesidonnaisuuden. (Enroos 2015, 25–26.)

Lapsen huostaanotto ja sijoitus aiheuttavat lähes aina kriisin lapselle ja hänen vanhemmilleen. Kun päädytään pitkäaikaiseen sijoitukseen biologiset vanhemmat jäävät usein ilman tukea heidän kriisissään. Heidän voi olla myös vaikea ottaa vastaan apua sosiaalityöntekijöiltä, jotka ovat olleet tekemässä sijoituspäätöstä ja joutuvat mahdollisesti rajaamaan lapsen ja vanhemman välistä kanssakäymistä. Lapsen huostaanotto saattaa herättää vanhemmissa voimakkaita syyllisyyden ja häpeän tunteita, joita voi olla vaikea paljastaa omaan hoitoon tai kuntoutukseen liittyvissä ryhmissä. (Mantila ym. 2008, 64.) Lapsen ja vanhemman välisen biologisen siteen voimaa ei tule väheksyä, sillä biologiset vanhemmat ovat aina lapselle korvaamattomat. Vanhemman voi olla vaikeaa pitää yhteyttä lapseen sijoituksen aikana, johtuen hänen omasta kriisitilanteesta ja vanhempi saattaa ikään kuin luopua vanhemmuudesta ajatellen, ettei sillä ole lapselle merkitystä. (Laitinen 2013, 7.)

Riippumatta siitä, mihin vanhemmuus perustuu ja mistä näkökulmasta sitä arvioidaan, itse vanhemmuuteen ei kuitenkaan liity oikeutta päättää lapsen asioista, käyttää puhevaltaa tai edustaa lasta. (Araneva 2018, 207.) Kun julkinen valta puuttuu yksityisiin vanhemmuussuhteisiin siirtämällä lapsen pois vanhempien välittömästä kasvatuksesta voi siirto tapahtua kaikkien osapuolten yhteisessä ymmärryksessä tai vanhempien tai lapsen vastustaessa toimenpidettä. Esimerkiksi lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle muuttaa vanhemmuussuhteita sekä lasten ja vanhempien arkista kanssakäymistä. (Helavirta, Laakso & Pösö 2014, 288.) Sosiaalityön näkökulmasta on tärkeää pohtia, mikä on riittävän hyvää vanhemmuutta, jotta sitä pystytään arvioimaan ja tarjoamaan perheelle oikeanlaista tukea (Laitinen 2013, 4).

Biologisten vanhempien saamalla tuella on merkitystä sijoituksen onnistumisen kannalta. Vanhemmille on hyvä tarjota sekä yksilö että ryhmämuotoista tukea, sillä akuutissa kriisin vaiheessa tarvitaan niin henkilökohtaista keskustelua kuin ryhmässä käytyä asioiden jakamista. Osalle vanhemmista voi myös olla vaikea jakaa omia asioitaan ryhmässä. (Mantila ym. 2008, 66.) Kun vanhempien kuormittuneisuus on suuri ja monimuotoinen, tulee vanhemmuuden stressiä helpottaa, tarjoamalla konkreettista apua ja tukea. (Bardy 2013, 74.) Vahvoja tunteita ei ole mahdollista välttää kokonaan silloin kun työskennellään syvästi onnettomien ja pahojen tilanteiden parissa. Vastakohtaisuuksista ja tunteiden ailahteluista on hyvä olla tietoinen ja tarjota tilaa sekä välineitä niiden käsittelyyn. (Bardy 2013, 76.) Vanhemmille annettava tuki ja

tieto vanhemman huolenpidosta on tärkeää myös lapsen kannalta. Biologisen vanhemman saama tuki auttaa lasta hyväksymään oman sijoituksensa kodin ulkopuolelle ja sitä kautta myös lapsi voi saada mahdollisuuden kiinnittyä sijaisvanhempiin. Vanhemmuuden tukeminen sijoituksen aikana on merkityksellistä lapsen kehityksen ja psyykkisen kasvun kannalta. Se auttaa lasta selviytymään omista traumoistaan ja syyllisyydentunteistaan. Vanhemmasta voi olla apua lapsen menneisyyden aukkojen paikkaamisessa ja parhaimmillaan lapsen ja vanhemman välinen side voi korjaantua aiempaa paremmaksi sijoituksen aikana. Biologista vanhemmuutta voi helpottaa, jos vanhempi saa varmuuden omasta ainutlaatuisesta roolistaan lapsen elämässä. (Laitinen 2013, 7.)

6 Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tässä opinnäytetyössä koostetaan tietoa lastensuojelun asiakkuuden aikaisesta vuorovaikutuksesta vanhempien ja työntekijöiden välillä. Opinnäytetyön tarkoitus on kuvailla vanhempien kokemuksia suomalaisen lastensuojelun asiakassuhteessa tapahtuvasta kohtaamisesta tai sen puuttumisesta sekä etsiä tietoa vanhempien kokemuksista vuorovaikutussuhteen rakentumiseen vaikuttavista tekijöistä. Tavoitteena on koota uutta tietoa vuorovaikutussuhteen rakentumiseen liittyvistä tekijöistä, jotta lastensuojelun työntekijöillä olisi mahdollisuus tutustua vanhempien ajatuksiin. Lähdeaineistot ovat suomalaisia tutkimuksia, joissa on haastateltu lastensuojelun asiakkaana olevien lasten vanhempia.

Tutkimuskysymykset keskittyvät vanhempien kokemuksiin asiakassuhteesta ja sen laatua kuvaaviin vastauksiin. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millaisia kokemuksia vanhemmilla on vuorovaikutuksesta lastensuojelun työntekijöiden kanssa?
2. Mitkä tekijät edesauttoivat vuorovaikutussuhteen rakentumista?
3. Mitkä tekijät vaikeuttivat vuorovaikutussuhteen rakentumista?

7 Opinnäytetyön toteutus

Kirjallisuuskatsauksena toteutettu opinnäytetyö keskittyy kymmenen valitun tutkimuksen tarkasteluun. Tutkittava aineisto on valikoitu vuoden 2015 jälkeen tehdyistä tutkimuksista, poikkeuksena on yksi tutkimus, jonka julkaisuajankohta on vuosi 2012. Katsaus on ajankohtainen ja kertoo tämän hetken tilanteesta tarkasteltavan ilmiön suhteen. Koska tarkastelun kohteena ovat vuorovaikutussuhteen rakentumista edesauttavat sekä vaikeuttavat tekijät antaa katsaus kokonaiskuvan vuorovaikutussuhteen laatuun positiivisesti sekä negatiivisesti vaikuttavista seikoista. Aineistoksi valikoitui ainoastaan suomalaisia tutkimuksia, koska opinnäytetyössä

tarkastellaan vanhempien kokemuksia nimenomaan suomalaisessa lastensuojelun järjestelmässä ja kulttuurissa. Tässä luvussa käydään läpi kirjallisuuskatsausta tutkimusmenetelmänä, aineiston hakuun ja valintaan liittyviä tekijöitä, aineiston analyysiin käytettävää menetelmää sekä esitellään tarkasteluun valikoidut tutkimukset.

7.1 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Kirjallisuuskatsauksen tehtävä on kehittää tieteenalan teoreettista ymmärrystä ja käsitteistöä sekä arvioida olemassa olevaa teoriaa. Tietystä asiakokonaisuudesta ja aihealueesta voidaan muodostaa kirjallisuuskatsauksen avulla kokonaiskuva. (Stolt ym. 2015, 7.) Kirjallisuuskatsauksessa käydään läpi analyyttisesti arvioiden omaan aiheeseen ja tutkimusongelmaan liittyvää tutkimusta ja tieteellistä kirjallisuutta. (Koppa 2020a.) Tutkimuskirjallisuuteen perustuva kirjallisuuskatsaus on järjestelmällinen, täsmällinen ja toistettavissa oleva menetelmä, joka perustuu alkuperäisistä korkealaatuisista tutkimuksista tehtyihin johtopäätöksiin. Huomioitavaa on se, että kirjallisuuskatsaus ei ole selityksin varustettu lähdeluettelo tai kirja-arvostelu. (Salminen 2011, 5.) Eri tieteenaloilla on erilaiset julkaisukäytännöt, jotka vaikuttavat siihen missä muodossa alan tutkimusta yleensä julkaistaan. Yhteiskuntatieteissä tiedonmuodostuksessa on piirteitä humanistisista ja kasvatustieteellisistä tutkimuksista, joiden tutkimus on soveltavaa, kehämäistä ja kertautuvaa. Lähestymistavalla pyritään ilmiöiden kokonaisvaltaiseen tulkitsemiseen ja ymmärtämiseen. (Koppa 2019.)

Kirjallisuuskatsauksen perimmäinen tarkoitus on muodostaa kokonaiskuva aiemmasta tutkimuksesta, sen voi kiteyttää olevan tutkimusta tutkimuksesta. Katsauksessa pyritään systemaattisuuteen ja sen vaiheet on kuvattava riittävän yksiselitteisesti, jotta lukija voi arvioida jokaisen vaiheen toteutustapaa ja luotettavuutta. Kirjallisuuskatsauksen vaiheet jaotellaan seuraavasti: katsauksen tarkoituksen määrittely, kirjallisuushaku eli aineiston valinta, tutkimusten arviointi, aineiston analyysi ja synteesi sekä viimeisenä tulosten raportointi. (Stolt ym. 2011, 23.)

Kirjallisuuskatsaus sopii opinnäytetyöni toteuttamiseen, koska tarkoitus on koostaa olemassa olevista tutkimuksista uutta tietoa asiakkuuden aikaisesta vuorovaikutuksesta lastensuojelun työntekijöiden ja vanhempien välillä. Aineistoksi valikoituneet suomalaiset lastensuojelun tutkimukset, antavat kuvan vanhempien ajatuksista ja heidän tuntemuksistaan. Tutkimusten julkaisujankohdat takaavat sen, että kirjallisuuskatsauksen tulokset ovat ajantasaisia ja kertovat tämän hetken tilanteesta lastensuojelun kentällä. Osassa tarkastelluista tutkimuksista tulee esiin myös systemisen työtteen vaikutus lastensuojelun työskentelyyn, joten tässä kirjallisuuskatsauksessa huomioidaan osaltaan myös lastensuojelun piirissä tapahtunutta työtteen muutosta. Osa kirjallisuuskatsaukseen valikoiduista tutkimuksista on väitöskirjoja, eli ne ovat laajoja tutkimuksia omasta aiheestaan. Väitöskirjoista tarkasteluun valikoituivat ne osiot, jotka antavat vastauksia tutkimuskysymyksiini.

7.2 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yksi yleisimmin käytetyistä katsaustyypeistä. Sitä voi kuvata yleiskatsaukseksi, jossa ei ole tiukkoja ja tarkkoja sääntöjä. Käytetyt aineistot voivat olla laajoja ja niiden valintaa ei rajoita metodiset säännöt. (Salminen 2011, 6.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus pyrkii kuvaamaan aiheesta aiemmin tehtyä tutkimusta, sen laajuutta, syvyyttä ja määrää. Yleisesti ottaen kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan viimeaikaista tiettyyn aihealueeseen kohdistuvaa tutkimusta. Tyypillisesti tarkastelun kohteena on jo julkaistuja tieteellisiä tutkimuksia keskittyen erityisesti vertaisarvioituihin tutkimuksiin. (Stolt ym. 2015, 9.)

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tarkasteltavia aineistoja haetaan manuaalisesti tai eri tietokantoja hyödyntäen. Menetelmän kriteereihin kuuluu, että käsiteltävää aineistoa tulee voida tarkastella ilmiölähtöisesti ja kohdentaen se tarkoituksenmukaisesti tutkimuskysymyksiin. Tärkeää on itse aineisto ei niinkään se, miten aineisto on löydetty. Menetelmän vahvuuksia on argumentoituus ja se, että menetelmä mahdollistaa tutkimuskysymyksiin keskittymisen. Tutkimuskysymysten laajuus määrittelee tarkasteltavan aineiston riittävyyden, sillä pyrkimyksenä on saada vastaus tutkimuskysymyksiin. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013.)

7.3 Tiedonhaku

Opinnäytetyön tutkimukset ovat löytyneet eri tietokannoista tehtyjen hakujen perusteella. Haut on rakennettu asiasanoista niin, että niistä on muodostettu hyvin erilaisia yhdistelmiä mahdollisimman monipuolisen aineiston löytämiseksi, lisäksi aineistoksi soveltuvia tutkimuksia on etsitty manuaalisten hakujen kautta. Tietoperustaan on etsitty tietoa samoista tietokannoista sekä muilla tavoin mahdollisimman laajasti niin internetin kuin kirjastonkin kautta. Aineistoksi soveltuvien tutkimusten haut on tehty seuraavista tietokannoista: Finna Laurea, Finna.fi, Julkari, Journal.fi ja Google scholar. Finna.fi on kansallinen kirjasto, joka kokoaa yhteen saman katon alle museoiden, kirjastojen, arkistojen sekä yhteistyöorganisaatioiden aineistot. Palvelu rakentuu sadoista Finna-hakupalveluista ja aineistot yhteen kokoavasta Finna.fi:stä. (Kansalliskirjasto 2015.) Finna Laurea on yksi näistä hakupalveluista, ja se tarjoaa palveluita Laurea-kirjastojen kautta. Palvelusta on löydettävissä painettuja kirjoja, lehtiä, e-kirjoja, lisensoituja tietokantoja sekä suomen- ja englanninkielisiä artikkeleita. (Laurea 2021.) Julkari on terveys- ja sosiaalialan yhteinen avoin julkaisuarkisto, jonka aineistot ovat vapaasti käytettävissä, edellyttäen että lähteet mainitaan (Julkari 2021). Journal puolestaan on tiedelehtien toimittamiseen ja julkaisuun tarkoitettu palvelu. Se on Tieteellisten seurain valtuuskunnan ylläpitämä. Palvelu on suunniteltu vastaamaan kirjoittajien, lukijoiden, julkaisijoiden ja rahoittajien tarpeita. (Journal 2021.) Google scholar on Googlen tarjoama

hakupalvelu, jonka avulla voi etsiä tieteellisiä julkaisuja. Palvelu mahdollistaa tieteelliseen kirjallisuuteen kohdistuvat maksuttomat haut. (Oulun yliopisto 2021.)

7.4 Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Tässä kirjallisuuskatsauksessa aineistoa on rajattu viiden sisäänotto- ja poissulkukriteerin avulla. Sisäänottokriteerit ohjasivat haut haluttuun suuntaan ja poissulkukriteerit rajasivat aineistoa riittävästi, jotta katsaukseen valikoitui opinnäytetyöhön sopiva määrä aineistoja. Hakukriteerejä täsmennettiin alustavien hakujen avulla, sillä alustavat haut osoittivat, että kirjallisuuskatsaukseen soveltuvaa ja vanhempien kokemuksia tutkivaa aineistoa on kohtalaisen paljon. Aineistojen suuri määrä mahdollisti tiukat rajaukset sisäänotto- ja poissulkukriteereihin. Julkaisuaikakohtaan perustuva rajausta poisti paljon aineistoa ja toinen vaikuttava rajausta oli tutkimuskysymyksiin vastaava tutkimus. Suuri osa vanhempien kokemuksia tutkineista tutkimuksista ei vastannut tutkimuskysymyksiin. Tarkasteluun valikoituvan aineiston pitämiseksi opinnäytetyöhön soveltuvan kokoisena, rajautui ulkomainen tutkimus katsauksen ulkopuolelle. Tämä rajausta vähensi osumien määrää runsaasti. Pitäytyminen suomalaisissa tutkimuksissa oli mielekäs valinta myös siltä kannalta, että nyt tämä katsaus keskittyy kuvaamaan suomalaisen lastensuojelun asiakkaiden kokemuksia. Opinnäytetyön oli alkujaan tarkoitus keskittyä lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheen kohtaamiseen ja silloin tapahtuvaan vuorovaikutussuhteen rakentumiseen vaikuttaviin tekijöihin. Tämä ajateltu rajausta oli niin tiivis, ettei siitä ollut alustavien hakujen perusteella saatavissa riittävästi tutkimuksia. Valintakriteerien muuttaminen niin, että tarkasteltavaksi soveltuu lastensuojelun asiakkuuden eri vaiheissa tehdyt tutkimukset toimi hyvänä lähtökohtana tälle kirjallisuuskatsaukselle.

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
<ul style="list-style-type: none"> ■ Lastensuojelun tutkimukset, joissa tulee esiin vanhempien näkökulma ■ Tieteelliset tutkimukset ja artikkelit ■ Suomalainen tutkimus ■ Julkaistu 2015 tai myöhemmin ■ Aineisto vastaa tutkimuskysymyksiin 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Lastensuojelun tutkimukset, joissa ei ole vanhempien näkökulma ■ Ei tieteelliset tutkimukset ja artikkelit ■ Ulkomaiset tutkimukset ■ Julkaistu ennen vuotta 2015 ■ Aineisto ei vastaa tutkimuskysymyksiin

Taulukko 1: Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteereiksi määrittyi seuraavat tekijät: lastensuojelun tutkimukset, joissa tulee esiin vanhempien näkökulma, tieteelliset tutkimukset ja artikkelit, suomalaiset tutkimukset, julkaisuaikajankohhta 2015 tai myöhemmin ja se, että tutkimus vastaa tutkimuskysymyksiin. Järjestelmällisten hakujen kautta lähempään tarkasteluun valikoitui lähes neljä sataa aineistoa, joista kahdeksan päätyi kirjallisuuskatsaukseen tarkasteltaviksi. Lähemmän tarkastelun ensimmäisellä kierroksella kävin läpi tutkimusten otsikkoja, ja valikoin jatkoon ne, jotka liittyivät vanhempien kokemuksiin ja lastensuojeluun tai liittyivät muulla tavoin tutkimuskysymyksiini. Seuraavalla kierroksella tarkastelin tutkimusten sisällysluetteloita ja luin niiden johdantoja sekä tiivistelmiä. Viimeisellä kierroksella katsoin lähemmin tutkimusten tutkimuskysymyksiä ja sitä, nouseeko tuloksissa esiin vuorovaikutukseen liittyviä vanhempien kokemuksia. Prosessin jälkeen valikoituneista aineistoista kaksi on väitöskirjoja, viisi on pro gradua ja lisäksi mukana on yksi THL:n raportin sisällä oleva tutkimus vanhempien kokemuksista. Pro gradu -tutkimuksissa löytyi lastensuojelun asiakkaana olevien vanhempien kokemuksia aivan hiljakkoin tehdyistä tutkimuksista, joten niiden tulokset kertovat tämän hetken tilanteesta relevantisti. Väitöskirjojen tuloksia on tarkasteltu niiltä osin, kun ne vastaavat tutkimuskysymyksiin.

Työskentelyprosessin aikana tapahtuneen väärinymmärryksen seurauksena tähän kirjallisuuskatsaukseen valikoitui pääosin pro gradu -töitä. Koska pro gradut eivät ole vertaisarvioituja tutkimuksia, niitä ei ole suositeltavaa käyttää kirjallisuuskatsauksen aineistona. Opinnäytetyön ohjaajan kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen sain hyväksynnän sille, että pro gradu -tutkimukset saavat jäädä tähän katsaukseen. Sovimme, että etsin manuaalisten hakujen avulla lisää vertaisarvioituja tutkimuksia, jotta katsauksen aineistoina on riittävästi valideja tutkimuksia. Manuaalisia hakuja varten silmäilin tutkimusaineistona olevien tutkimusten lähdeluetteloita, joista löytyi useita lähempään tarkasteluun soveltuvia tutkimuksia. Näiden joukosta löytyi kaksi lisensiaatintyötä, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiini ja joista toinen täytti lisäksi kaikki muutkin sisäänottokriteerit. Toinen näistä tutkimuksista täytti kriteerit muilta kuin julkaisuaikajankohdan osalta. Tutkimuksen julkaisuaikajankohhta, vuosi 2012, on kolme vuotta vanhempi kuin sisäänottokriteereihin asetettu vuosi 2015. Pro gradujen jättämistä katsaukseen puolsi se, että niiden aineistot vastasivat hyvin tutkimuskysymyksiin. Ne myös vahvistivat vertaisarvioitujen tutkimusten tuloksia.

TIETOKANTA	HAKUTERMIT	RAJAUKSET	HAKUJEN TULOKSET	TARKAS- TELUUN HYVÄKSYTYT	HYVÄK- SYTYT
Julkari	lastensuojelu, vanhemmuus, kokemukset, äitiys, näkökulma, systemisyys	2015 / 2021	11	2	0
Journal	lastensuojelu, vanhemmuus, kokemukset, äitiys, näkökulma, systemisyys	2015 / 2021	23	3	1
Finna.fi	lastensuojelu, vanhemmuus, kokemukset, äitiys, näkökulma, systemisyys	2015 / 2021 väitöskirja, pro gradu, maisteri- vaiheentö liseniaatintö, muu tutkimus	29	6	1
Google scholar	lastensuojelu, vanhemmuus, kokemukset, äitiys, näkökulma systemisyys	2015 / 2021 väitöskirja, liseniaatintö, pro gradu, maisteri- vaiheen tö, muu tutkimus	274	24	5
Laurea Finna	lastensuojelu, vanhemmuus, kokemukset, äitiys, näkökulma, systemisyys	2015 / 2021 väitöskirja, liseniaatintö, pro gradu, maisteri- vaiheen tö, muu tutkimus	55	6	1
Manuaali- set haut					2

Taulukko 2: Hakutulokset

7.5 Aineiston analyysi

Tämän kirjallisuuskatsauksen aineistot on käsitteellistetty aineistolähtöisesti teema-analyysin keinoin. Teema-analyysissä nimetään sisältölähtöiset teemat, joita ohjaavat tutkimuskysymykset. Teemoilla tarkoitetaan aineistossa toistuvasti ilmeneviä sisältöjä, joissa aineiston pääsisällöt tulevat esiin. (Stolt ym. 2015, 90.) Teemoittelussa on kyse siitä, että paikannetaan

tutkimusongelman kannalta oleelliset aiheet eli teemat, joista sitten muodostuu pääteemat. Näiden pääteemojen alle jakautuu täsmentäviä alateemoja, joista kukin tarjoaa oman näkökulman aiheeseen. (Juhila 2021.) Aineiston teemat muodostuivat erehdyksen ja oppimisen kautta niin, että eniten toistuvien sisältöjen ympärille tarkentui viisi pääteemaa.

Aineiston analyysissä on lähdetty liikkeelle siitä, että tutkimukset on pääpiirteittäin luettu läpi. Tutkimusten alussa olevat tietoperustaa käsittelevät osuudet on luettu vain paikoitellen ja silmäillen. Väitöskirjojen kohdalla lukeminen on keskittynyt tutkimustuloksia käsitteleviin osioihin sekä erityisesti niihin osioihin, joissa käsitellään tutkimuskysymyksiini liittyviä aiheita. Tutustumisen jälkeen tutkimuksista on alettu kerätä tutkimuskysymyksiin vastaavia poimintoja. Näistä poiminnoista on nostettu esiin usein toistuvia piirteitä. Teemojen esiin nostamisessa on aina kyse tutkijan aktiivisesta toiminnasta aineiston tulkitsemisessa, siksi samasta aineistosta voidaan saada hyvinkin erilaisia tulkintoja (Tuomi & Sarajärvi 2018). Tutkimuskysymyksiin vastaavat poiminnot kerättiin sähköisistä tutkimuksista leikkaa/liimaa periaatteella. Niistä muodostui oma erillinen tiedosto, jossa jokaisen eri tutkimuksen poiminnot sivunumeroineen ovat omana kokonaisuutenaan. Kopioiduista poiminnoista muodostui taulukoinnin avulla kiteytyneitä ilmauksia, joiden perusteella lähdin muodostamaan teemoja. Kullekin teemalle annoin oman värin ja tein värien avulla alleviivauksia tiedostoon, jossa eri tutkimuksista kerätyt poiminnot olivat. Alleviivausten avulla pystyi näkemään jo tässä vaiheessa mitkä teemat nousevat erityisesti esiin poiminnoissa. Yksi aineistona oleva tutkimus oli kirjana, joten sen osalta tein poiminnot Post it -lappujen avulla.

Tutkimuskysymykset käsittelevät vuorovaikutussuhteen rakentumista edesauttavia ja vaikeuttavia tekijöitä sekä vanhempien kokemuksia vuorovaikutuksesta. Tutkimuksista tehdyissä poiminnoissa on etsitty vastauksia näihin kysymyksiin ja löytyneistä vastauksista on pelkistetty kiteytyneitä ilmauksia. Kiteytyneistä ilmauksista on yhdistelty samankaltaiset ilmaukset omiksi teemoikseen. Esiin tulleet teemat ovat siis muodostuneet pitkälti tutkimuksista nousseiden ilmauksien pohjalta. Kuvailevat teemat voivat olla hyvin lähellä alkuperäisten tutkimusten käsitteitä, mutta niistä voidaan myös muodostaa analyttisiä teemoja ja uusia rakenteita ja hypoteeseja (Stolt 2015, 90). Kiteytyksissä näkyi selvästi viiden teeman painottuminen ja niistä muodostui pääteemat katsaukseen. Nämä pääteemat ovat kohtaaminen ja tunnetusta, auktoriteetin taakse piiloutuminen, yhteistyö, toimijuuden vahvistaminen ja valmius työskentelyyn. Kolme pääteemoista jakaantuu sekä positiiviseen että negatiiviseen osioon. Seuraavassa taulukossa näkyy teemoittelun tulokset ja se kuinka eri alateemat jakautuvat pääteemojen alle.

Teemojen tarkastelua		
Yhteistyö	Kohtaaminen ja tunne tuesta	Valmius työskentelyyn
<p>Sujuva yhteistyö</p> <ul style="list-style-type: none"> - Joustavuus puolin ja toisin - Yhteistyön herättämä luottamus - Tiivis ja sitoutunut yhteistyö - Kokemus yhdessä työskentelystä - Kokonaisuuden hahmottaminen - Positiivinen kokemus kontrollista - Yhteistyön jatkuvuus <p>Toimimaton yhteistyö</p> <ul style="list-style-type: none"> - Epäselvä yhteistyö - Sensitiivisyyden puute - Työntekijöiden vaihtuvuus - Asiakkaan toimijuuden kyseenalaistaminen - Yhteistyö asiakkaan varassa - Negatiivinen kokemus kontrollista - Pakollinen yhteistyö - Ongelma orientoitunut työskentely 	<p>Tunne tuesta ja kohtaaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aito kiinnostus ja kannustaminen - Avoin keskustelu - Tasavertainen ja kunnioittava kohtaaminen - Luottamuksellinen asiakassuhde - Suora puhe myös haastavista asioista - Kuulluksi tuleminen - Kokemus tuesta <p>Tuen puute ja kohtaamattomuus</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vanhempi ei tule kuulluksi - Tuen riittämättömyys - Työntekijä ei pysty ymmärtämään perheen tilannetta - Asiakkaan kohtaamista ei tapahdu - Asiakkaan tarpeet ei tule kohdatuksi - Kohtaamiseen ei ole aikaa 	<p>Vanhempien valmius työskentelyyn</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vanhempien kyvykkyyks ottaa apua vastaan - Tilanteen hyväksyminen mahdollistaa työskentelyn - Vanhemman asenne ja vointi mahdollistavat työskentelyn - Näkökulmien laajentuminen <p>Vanhempien kyvyttömyys työskentelyyn</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vanhempi ei näe tarvetta muutostyölle - Vanhempi ei sitoudu työskentelyyn - Kyvyttömyys ottaa apua vastaan - Vanhemman vointi, terveys tai asenne estävät työskentelyn
<p>Auktoriteetin taakse piiloutuminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Työntekijän omavaltainen työskentely - Ihmisyden katoaminen - Vanhempien kokemus painostuksesta - Auktoriteettiaseman takaa toimiminen - Epäselvyys työskentelyssä - Mielivaltainen vallankäyttö - Tunne kontrolloitavana olemisesta - Holhoava työote 	<p>Toimijuuden vahvistaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tilanteen hyväksyminen johtaa toimijuuden vahvistumiseen - Tavoitteiden saavuttaminen - Vanhemman kokemus omasta toimijuudesta - Paremmiin saavutetut toivotut tavoitteet - Edellytys asiakkaan toimijuuden rakentumiselle 	

Taulukko 3: Teemojen tarkastelua

7.6 Valitun aineiston esittely

Kirjallisuuskatsaukseen tarkasteltavaksi päätyi kymmenen aineistoa, joista kahdeksan valikoitui systemaattisten hakujen kautta ja kaksi manuaalisten hakujen avulla. Hakutermeistä vanhemmuus, äitiys, lastensuojelu, systeemisyyt, huostaanotto, kokemukset ja näkökulma, tehtiin erilaisia kolmen tai neljän termin yhdistelmiä. Näitä samoja yhdistelmiä on käytetty kaikissa tietokannoissa, jotta hakutulokset ovat yhteneväiset. Kaikissa valituissa aineistoissa kuuluu vanhempien ääni ja heidän kokemuksensa lastensuojelun asiakkuuden ajalta. Kussakin tutkimuksessa painottuu kyseisen tutkimuksen oma näkökanta. Tässä opinnäytetyössä on keskitytty poimimaan aineistona olevista tutkimuksista vanhempien kokemuksia ja huomioita vuorovaikutussuhteeseen liittyvistä tekijöistä. Seuraavassa taulukossa käy ilmi tutkimusten tiedot muun muassa tekijä ja tutkimusten nimet sekä kunkin tutkimuksen vanhempien määrä eli otoskoko. Lisäksi on esitetty tiivistetysti jokaisen tutkimuksen tulos peilattuna tähän kirjallisuuskatsaukseen.

Tekijä / ajankohta	Tutkimus / artik- tikkeli / raportti	Aineisto ja otoskoko	Tulokset vanhempien kokemusten osalta
Hietamäki Johanna 2015	Lastensuojelun alkuarvioinnin vaikutukset vanhempien näkökulmasta. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto.	Neljässä vaiheessa kerätty aineisto, vuosina 2008/2009. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat n=177	Asiakkaan voimavarojen tarkastelu, aito kiinnostus ja osallistumiseen kannustaminen ovat tärkeitä asiakassuhteen muodostumisen elementtejä Ongelmiin keskittyvä työskentely vaikeutti yhteistyötä.
Hiltunen Tarja 2015	Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto.	Naisten kokemuksia äitiydestä, lastensa huostaanotosta ja voimaantumisesta n=12 äitiä. Teemahaastattelut n=19.	Äitien kokemus tuen ulkopuolelle jäämisestä, tuen saamisen ja vastaanottamisen ongelmat sekä äitien voimaantumisen kokemukset.
Gauffin Katri 2012	Sijaishuollon aikainen sosiaalityö äitien kokemana. Lisensiaatintutkimus, Turun yliopisto.	Yhdistysten ja vertaistukiryhmien kautta valikoituneet äidit, avoimet haastattelut n=9	Sijaishuollon aikaisen sosiaalityön merkitys äideille tajunnallisuuteen, kehollisuuteen ja situation liittyvien kokemusten kautta.
Muukkonen Tiina 2015	Luottamus lastensuojelussa. Monitoimijaisen yhteistyön rakentuminen. Lisensiaatintutkimus, Helsingin yliopisto.	Asiakastyön yhteydessä tehty aineistonkeruu, tutkimuskeskustelu n=14	Monitoimijaiseen yhteistyöhön rakentuminen luottamuksen kautta sitoutumiseen.

Haatainen Hanna 2016	Tuen ja kontrollin ristiriita lastensuojelussa, huostaanotto-prosessin läpikäyneiden vanhempien kokemuksia lastensuojelun kaksinaisroolista. Pro gradu, Itä-Suomen yliopisto.	Huostaanotto-prosessin läpikäyneiden vanhempien kokemuksia, kaksi ryhmähaastattelua n=7	Vanhempien kokemus epäselvyydestä ja pelosta, jotka syntyvät kontrollin ja tuen yhtäaikaaisuudesta.
Marttinen Maiju 2021	”Ettei olla vaan joku perhepaperilla” systeeminen lastensuojelu vanhempien näkökulmasta. Pro gradu	Systeemiseen työskentelyyn osallistuneiden lastensuojelun asiakasvanhempien yksilöhaastattelut n=5, parihaastattelu n=1 (yhteensä n=7)	Vanhempien myönteiset kokemukset systeemisestä työskentelystä, moniammatillisen työskentelyn toimivuus että toimimattomuus.
Nuutinen Sanna 2016	Kiireellisen sijoituksen aikaisen vanhemmuuden tukeminen. Pro gradu, Helsingin yliopisto.	Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kokemuksia kiireellisen sijoituksen ajalta, yksilöhaastattelut n=6	Vuorovaikutussuhde vaikutti vanhempien kokemuksiin palveluista, kumppanuuteen perustuva asiakassuhde tuki parhaiten yhteistyötä.
Stenroth Jenita 2019	”Tahdon lapseni takaisin” Internetissä julkaistut tarinat kuvaamassa biologisten vanhempien kokemuksia sijaishuollosta. Pro gradu, Tampereen yliopisto.	Vanhempien tarinoita Lokakuu-liikkeen sivustolta n=11	Vanhempien tarinoissa nousee esiin vastakkainasettelu, yhteistyön puute ja dokumentointi.
Välimaa Mira 2016	Kokemuksia toimivasta lastensuojelusta, vanhemman toimijuuden rakentaminen lastensuojelun asiakkuudessa. Pro gradu, Jyväskylän yliopisto.	Eri tavoin kerätty aineisto. Haastattelu n=1, kirjoitelmat n=5 ja keskustelupalstojen kirjoitukset.	Asiakkaiden kokemus lastensuojelusta sisäisenä prosessina ja lastensuojelun prosessina. Toimijuuden vahvistaminen.
Aaltio Elina, Isokuortti Nanne 2019	Systeemisen lastensuojelun toimintamallin pilotointi. Valtakunnallinen arviointi. THL Raportti. Katsaukseen tarkasteltu osio 6.4: Miten onnistui asiakkaiden näkökulmasta? sivut 116–126	Lastensuojelun asiakkaiden kokemuksia lastensuojelun työskentelystä ja systeemisestä työtöteestä, n=20, joista 14 vanhempaa.	Asiakkaiden tyytyväisyys lastensuojeluun vaikka omissa vaikuttamismahdollisuuksissa ja vuorovaikutuksessa on puutteita. Systeeminen työskentely ei selitä asiakkaiden tyytyväisyyttä.

Taulukko 4: Tutkimusten esittely

Tutkimukset tarkastelevat lastensuojelun asiakasvanhempien kokemuksia vuorovaikutuksesta useasta eri näkökulmasta. Valitut tutkimukset asettuivat lastensuojelun eri alueille seuraavasti: alkuarviointiin (palvelutarpeen arviointi) (1), avohuollon työskentelyyn kiireellisen

sijoituksen aikana (1), huostaanoton aikaan (3), keskustelupalstojen kokemuksiin lastensuojelun työskentelystä (2), systeemiseen työskentelyyn lastensuojelussa (2) ja monitoimijaisen yhteistyön rakentumiseen lastensuojelussa (1). Tutkimuksissa kuuluu vanhempien ääni vaihtelevista positioista, mutta kuitenkin niin, että jokainen tutkimus kertoo vanhempien kokemuksista lastensuojelun asiakkuuden ajalta. Pro gradu -tutkimusten otosmäärät ovat pieniä, mutta katson, että niissä kuuluu tämän hetken tilanne erityisen hyvin johtuen tutkimusten ajankohdista. Kaikki viisi pro gradua ovat tehty vuoden 2016 jälkeen.

Koska jokainen tarkasteltu tutkimus katsoo lastensuojelua omasta näkökulmastaan, on niissä esiintyvä työntekijöiden merkitys vaihteleva. Osassa tutkimuksista työntekijä saattaa olla sosiaalityöntekijä kun taas joissain tutkimuksissa työntekijä voi olla sosiaaliohjaaja tai jokin muu lastensuojelun kentällä työskentelevä ammattilainen, kuten psykiatrinen sairaanhoitaja. Selvyyden ja yhtenäisyyden vuoksi puhun tässä katsauksessa kaikkien tutkimusten ammattilaisista työntekijöinä. Niiden kahden tutkimuksen osalta, joiden aineisto on kerätty keskustelupalstoilta ja kirjoituksista, ei ole edes mahdollista tietää mitä ammattilaiset ja työntekijät tarkoittavat vanhempien kommentteissa.

8 Tulokset

Kirjallisuuskatsauksen tulosten raportoinnissa oleellista on riittävä tarkkuus, jotta katsaus on toistettavissa jonkun muun tekemänä ja lukija voi arvioida tulosten luotettavuutta (Stolt 2015, 32). Yksi kirjallisuuskatsauksen tavoitteista on tunnistaa ongelmia (Salminen 2011, 3). Tämän kirjallisuuskatsauksen yhtenä vaikuttimena on ollut juuri vuorovaikutuksessa ilmenevien ongelmien tunnistaminen ja vuorovaikutussuhteeseen vaikuttavien tekijöiden näkyväksi tekeminen. Ongelmia ja toiminnan heikkouksia tunnistamalla niihin voidaan puuttua ja vallitsevia käytäntöjä voidaan muuttaa. Kirjallisuuskatsaus osoitti tasapuolisesti vanhempien positiivisia sekä negatiivisiakin kokemuksia vuorovaikutuksesta lastensuojelun asiakkuuden ajalta.

Tulokset on jaettu viiteen pääteemaan, joista jokainen antaa vastauksia tutkimuskysymyksiin. Kolme pääteemaa jakaantui sekä positiivisiin että negatiivisiin osioihin. Positiivissa poiminoissa eniten tuloksia sai aidon, kiinnostuneen ja avoimen kohtaamisen merkitys, joka monissa vanhempien kommentteissa liittyi työntekijän persoonaan ja henkilökohtaiseen tapaan tehdä työtään. Negatiivisissa tuloksissa esiin nousi edellisen tuloksen vastakohta eli se, että vanhempi ei tule kuulluksi ja kohdatuksi ja erityisesti työntekijän piiloutuminen auktoriteetin taakse koettiin vuorovaikutusta vaikeuttavana tekijänä. Tarkemman taulukoinnin mukaan positiiviset ja negatiiviset kokemukset jakautuivat kohtalaisen tasan. Kaikista tuloksista positiivisia kokemuksia oli noin puolet ja negatiivisia kokemuksia toinen puoli. Tämä tulosten tasainen jakautuminen oli yllättävä ja vastoin odotusta, sillä kirjallisuuskatsausta suunnitellessa oletukseni oli, että tuloksissa näky selkeämpi painotus negatiivisten kokemusten suhteen.

Kirjallisuuskatsauksen tutkimuksista kolme tarkasteli systeemisen tai monitoimijaisen työotteen vaikutusta lastensuojeluun. Näiden kolmen tutkimuksen osalta vanhemmat kokivat pääosin systeemisen ja monitoimijaisen työotteen vuorovaikutusta ja työskentelyä parantavana seikkana. Aaltion ja Isokuortin (2019b, 121) mukaan vanhemmat kokivat systeemisen työskentelyn pilotoinnin aikaisen yhteistyön pääosin hyvänä. Haastattelujen mukaan systeemiseen viikkokokoukseen liittyviä myönteisiä kokemuksia olivat esimerkiksi uusien oivallusten tekeminen, erilaisten näkökulmien löytäminen, ajatusten herättely ja voimavarojen esiin nostaminen. Samankaltaisia tuloksia oli Marttisen (2021, 52) tutkimuksessa. Hänen mukaansa vanhemmat kokivat tärkeäksi moniammatillisuuden myötä tulleiden eri näkökulmien huomaamisen. Hyväksi koettiin myös refleктоiva työote ja perheelle sopivien tukimuotojen pohtiminen yhdessä työntekijöiden kanssa. Systeemiseen työskentelyyn kuuluvissa tiimikokouksissa vanhemmat pääsivät kuulemaan tiimin jäsenten näkemyksiä perheen tilanteesta, mikä auttoi vanhempia katsomaan omaa tilannetta uusin silmin. Niin Aaltion & Isokuortin kuin Marttisenkin tutkimuksessa tuli ilmi, että vanhemmilla oli myös huonoja kokemuksia systeemisestä työotteesta, joka paikoin näyttäytyi heille jäsentymättömänä ja epäselvänä. (Aaltio & Isokuortti 2019b, 123; Marttinen 2021, 38) Muukkosen (2015, 32) mukaan monitoimijaisessa yhteistyössä oli sitoutumista tukevaa sekä estävää yhteistyötä. Monitoimijainen yhteistyö vaatii luottamusta ja luottamuksen synty tapahtuu suhteissa, jotka ovat tapauskohtaisesti rakentuvia. Tunnistettavimpana kokemuksena systeemisestä työskentelystä vanhemmille jäi perheenjäsenten välisistä suhteista puhuminen, voimavarakeskeisyys, rehellisyys, avoimuus, turvallisuuden tunne ja lisääntynyt luottamus (Aaltio & Isokuortti 2019, 122; Marttinen 2021, 38; Muukkonen 2015, 26).

8.1 Kohtaaminen ja tunne tuesta

Pääteemoista tunne tuesta ja kohtaaminen teemaan tuli selkeästi eniten kiteytyksiä, noin neljännes kaikista ilmauksista. Vanhempien kokemusten perusteella tunne tuesta syntyy aidon kiinnostuksen, kuuntelun ja kohtaamisen kautta. Useassa tutkimuksessa tulokset kuvasivat työntekijöistä välittyvän aidon kiinnostuksen ja halun kuulla vanhempia, johtavan siihen, että vanhemmat olivat vastaanottavaisia tarjottavalle työskentelylle ja tuelle. Vanhemmat ovat myös herkkiä yhteistyön vuorovaikutuksen tyyliille ja he kaipasivat arvostavaa kuuntelua, avoimuutta ja kunnioittavaa sekä suoraa puhetyyliä. (Nuutinen 2016, 61; Gauffin 2012, 66; Muukkonen 2015, 26.) Samankaltaisia tuloksia oli myös Haataisen tutkimuksessa (2016, 55), jossa todetaan, että kuulluksi tuleminen antoi vanhemmille kokemuksen kunnioituksesta ja siitä, että heidän asiansa otetaan vakavasti. Aineiston perusteella rehellisyys ja avoimuus edistävät luottamuksen syntymistä. Ylipäättään aito kiinnostus ja kohtaaminen nousivat kaikkein merkityksellisemmäksi tekijöiksi vanhempien positiivisista vuorovaikutuskokemuksista (Hietamäki 2015, 128, 151; Marttinen 2021, 38, 42; Nuutinen 2016, 61, 64; Haatainen 2016, 40, 55, 58, 67; Aaltio & Isokuortti 2019b, 119, 126). Gauffinin (2012, 66) tutkimuksessa vanhemmat

toivoivat työntekijöiden auttavan heitä korjaamaan vanhemmuuden puutteet, mutta myös saavansa tukea vaikka kuntoutumista ei tapahtuisikaan.

Kun työntekijällä on aito halu kuulla asiakasta ja kannustava sekä vanhempia nostava työote niin vanhemmat kokevat tutkimusten mukaan saadun palvelun tukena. Useassa tutkimuksessa tulee näkyviin se, että avoin keskustelu on merkityksellinen seikka vuorovaikutussuhteen rakentumisessa. Avoimuus mahdollistaa asioista puhumisen ja yhdessä työntekijän kanssa tehdyn rehellisen pohdinnan, jolloin asiakas ei koe tukea tuputuksena ja se on helpompi ottaa vastaan (Marttinen 2021, 38, 39, 42; Nuutinen 2016, 61, 75, 76; Haatainen 2016, 59, 67; Hiltunen 2015, 121; Gauffin 2012, 66.) Aaltion ja Isokuortin (2019b, 118) tutkimuksessa vanhemmille annettiin apua ja tukea monessa eri muodossa kuten, keskusteluapuna, taloudellisena tukena, rauhoitteluna, palveluiden järjestelynä ja käytännön neuvoina ja ohjeina. Muukkosen (2015, 26,28) mukaan avoimen ja kunnioittavan puheen sekä arvostavan kuuntelun kautta rakentuu luottamus, joka voidaan kokea itsessään tavoiteltavaksi ja muutosta edesauttavaksi hyödyksi.

Vastaavasti myös asiakkaiden negatiiviset kokemukset tuen puutteesta ja kohtaamattomuudesta näkyivät isossa roolissa kiteytyksissä. Stenrothin (2019, 44) tutkimuksessa eräs vanhempi kertoo kokeneensa olevansa lastensuojelun työntekijöille vain paperinpala, koska ei tullut kuulluksi ja ymmärretyksi asiakkuuden aikana. Samankaltaisia sanoja paperinkaltaisuudesta tulee ilmi myös kahdessa muussa tutkimuksessa. (Marttinen, 44; Hiltunen, 105.) Vanhempien sivuuttaminen ja kokemusten vähättely tulee esiin Hiltusen (2015, 106) tutkimuksessa, jossa äidit kertoivat tullessa ohitetuiksi vanhempina ja kokivat jääneensä yksin vaille tukea. Gauffinin (2012,63) ja Muukkosen (2015, 26) tutkimuksissa vanhemmat kertovat kielteisistä tunteista kuten, katkeruus, pettymys, pelko, turhautuminen ja viha. Näitä kielteisiä tunteita oli herättänyt työntekijän syyllistäväksi koettu asenne sekä negatiiviset merkinnät asiakirjoissa. Useassa tutkimuksessa vanhemmat kokivat jääneensä ilman tukea, jopa silloin kun olivat itse sitä pyytäneet. Toisaalta tuki voitiin kokea myös vääränlaisena ja tilanteeseen sopimattomana, jolloin sen vastaanottaminen ei tuntunut mielekkäältä. Myös työntekijöiden kiire vaikeutti kokemusta tuesta ja sen vastaanottamista (Hietämäki 2015, 129; Nuutinen 2016, 60, 63, 76; Haatainen 2016, 38, 57; Hiltunen 2015, 113, 121; Aaltio & Isokuortti 2019b, 118, 120). Tuen vastaanottamista vaikeutti Hiltusen (2015, 135) tutkimuksen mukaan myös se, että sama työntekijä, joka tarjosi tukea oli aiemmin tehnyt päätöksen huostaanotosta.

Koetut puutteet tuessa näkyvät eniten siinä, että vanhemmat eivät saa ääntään kuuluville, eivätkä tule kuulluksi. Vanhempien ohittaminen aiheuttaa tunnetta siitä, ettei heidän mielipiteellä tai toiveella ole merkitystä. (Aaltio & Isokuortti 2019b, 119, 120; Nuutinen 2016, 61; Stenroth 2019, 40; Marttinen 2021, 38, 39,42; Haatainen 2016, 56.) Kolmessa tutkimuksessa vanhemmat kertoivat jääneensä kokonaan ilman tukea. Etenkin huostaanoton jälkeen vanhemmat kokivat jääneensä yksin ja vaille tukea (Stenroth 2019, 44; Nuutinen 2016, 60, 63;

Hiltunen 2015, 121, 137.) Nuutisen (2016, 61, 76) tutkimuksessa vanhemmat tuovat esiin, että tukea olisi ollut hyvä tarjota automaattisesti koko prosessin ajan, vanhempien huolet tulisi ottaa vakavammin heti alusta lähtien ja tukitoimet tulisi rakentaa yksilöllisesti asiakkaan tarpeita palveleviksi. Haataisen (2016) tutkimuksen mukaan tueksi tarkoitettu tukitoimi koettiin ristiriitaisesti sen kontrollielementin vuoksi. Myös työntekijän kehonkieleeseen tulee kiinnittää huomiota, sillä vääränlainen kehonkieli voi estää sanallisen viestin perille menon. Hiltusen (2015, 132, 134, 136) tutkimuksessa puutteellinen tuki näkyy siinä, etteivät työntekijät osanneet kertoa asioista riittävän selkeästi, jotta äidit olisivat ymmärtäneet tilanteen vakavuuden. Useat tutkimuksen äidit eivät mieltäneet saamaansa tukea tueksi, joten he olisivat kaihvanneet selkeämpiä ohjeita ja puhetta sekä varoituksia lähestyvistä huostaanotosta. Myös äitien pitkäaikaiset ja kasaantuneet kriisit olivat esteenä sille, että vanhemmat eivät kokeneet heille tarjottua tukea tukena.

8.2 Yhteistyö

Aineistona olevissa tutkimuksissa sujuva yhteistyö nähtiin tärkeässä roolissa vuorovaikutussuhteen rakentumisessa. Kahdessa systeemistä toimintamallia tarkastelevan tutkimuksen tuloksissa on luettavissa yhteydenpidon helpottumista ja yhteistyön vahvistumista systeemisyiden myötä (Marttinen 2021, 36; Aaltio & Isokuortti 2019b, 118). Gauffinin (2012, 64) ja Muukkosen (2015, 27) tutkimuksissa monitoimijaisuus ja viranomaisten laaja verkosto nähdään hyvänä ja yhteistyötä rakentavana asiana. Nuutisen (2016, 59) ja Hietamäen (2015, 164) tutkimustulosten mukaan työskentelyn vaikutusten saavuttamista edisti työskentely hyvässä vuorovaikutussuhteessa. Useassa tutkimuksessa tulee ilmi, että sujuva yhteistyö johtaa parempaan asiakaskokemukseen ja siihen, että asiakkaan on helpompi ottaa tarjottua apua ja tukea vastaan (Nuutinen 2016, 62; Marttinen 2021, 55; Välimaa 2016, 44; Muukkosen 2015, 19, 25; Gauffin 2012, 64; Hiltunen 2015, 138). Sujuvaan yhteistyöhön johtaa hyvä ensikohtaaminen, joka on vanhempien näkemyksen mukaan tärkeää niin kuin myös pyrkimys heti alusta avoimen ja hyvän suhteen muodostamiseen (Hietämäki 2015, 168; Marttinen 2021, 41). Välimaan (2016, 44, 49) tutkimuksessa nähdään toimivan ja luottamuksellisen yhteistyön johtavan asiakkaan lastensuojeluprosessiin sitoutumiseen. Lastensuojelun työntekijöiltä odotetaan keskusteluapua ja kykyä ymmärtää asiakasta, jo pelkästään tieto saatavilla olevasta avusta tuo turvan tunteita. Marttisen (2021, 36) tutkimuksessa osa vanhemmista painottaa kultaisen keskitien etsimistä ja löytyäkseen se vaatii joustavuutta niin vanhemmilta kuin työntekijöiltäkin. Muukkosen (2015, 27) tutkimuksessa, jossa tarkastellaan monitoimijaisuutta lastensuojelussa, todetaan, että mitä enemmän työskentely on sisältänyt monitoimijaisuutta sitä paremmin osapuolet ovat löytäneet heille yhteisesti sopivia vuorovaikutuksen tapoja. Hiltusen (2015, 138) mukaan lastensuojelun keskeisenä tavoitteena on löytää asiakkaan ja työntekijän yhteinen huoli lapsesta ja perheestä.

Vanhemmat kokivat sujuvan yhteistyön pitävän sisällään kokonaisvaltaista asioiden käsittelyä niin, että yhteistyö huomioi vanhemman näkökulman, perustuu luottamukseen, on joustavaa ja vanhemmat kokevat työskentelevänsä yhdessä työntekijän kanssa (Marttinen 2021, 38; Nuutinen 2016, 59,61; Muukkonen 2015, 23; Gauffin 2012, 64). Nuutisen tutkimuksessa (2016, 61) eräs vanhempi kuvasi lastensuojelun prosessia perheessään tunteella Me-hengestä. Hän oli kokenut, että he työskentelevät työntekijän kanssa yhdessä lapsen edun saavuttamiseksi. Kokonaisuuden hahmottamisessa vanhemmat kokivat, että työntekijöiden tulee olla tietoisia lapsen koko perheestä ja samalla huomioida lapsen yksilölliset tarpeet (Nuutinen 2016, 67; Stenroth 2019, 46).

Toimimattoman yhteistyön osalta merkitykselliseksi kohosi sensitiivisyyden puute työskentelyssä, kokonaisuuden hahmottamisen puute sekä ylipäätään puutteellinen yhteistyö, joka voi pitää sisällään esimerkiksi vanhempien sivuuttamista ja kokemuksen ”jyrätyksi tulemisesta” (Gauffin 2012, 64; Muukkonen 2015, 25,18; Haatainen 2016, 67). Hiltusen tutkimuksessa (2015, 106, 107) äidit toivoivat sensitiivisyyttä ja tilannetajua sosiaalityöntekijöiltä huostaanottotapauksissa. Äidit myös toivat esiin heidän vähättelyä ja eräs äiti kertoi huostaanoton yhteydessä häneltä riistetystä ja sijaisvanhemmille siirretystä äitiydestä. Hietamäen tutkimuksessa (2015, 150) käy ilmi, että työntekijöiden ongelmaorientoitunut työskentely vaikeutti yhteisen näkemyksen muodostamista.

Toimimaton yhteistyö on vaikuttava tekijä vovoi vaikutussuhteen rakentumisessa, se vaikeuttaa monella tavalla suhteen syntymistä. Yksi merkityksellinen seikka yhteistyön vaikeuksissa on vaihtuvat työntekijät ja pitkäaikaisen luottamuksellisen suhteen puuttuminen (Haatainen 2016, 40, 67; Nuutinen 2016, 60; Marttinen 2021, 42; Hiltunen 2015, 140). Luottamuksellisen suhteen rakentumista vaikeutti se, että vanhemmat eivät uskaltaneet kertoa työntekijöille ongelmistaan, tunteistaan tai vaikeuksistaan, koska pelkäsivät niiden vaikeuttavan tulevaa työskentelyä (Hiltunen 2015, 140, Muukkonen 2015, 26; Gauffin 2012, 74; Haatainen 2016, 48, 50; Aaltio & Isokuortti 2019b, 120). Hietamäen (2015, 150) tutkimuksessa käy ilmi, että ongelmiin keskittyvä työskentely vaikeuttaa yhteisen näkemyksen saavuttamista. Yhteistyösuhteen syntymistä vaikeuttaa työntekijöiden sensitiivisyyden puute, lisäksi neuvottelutilanteet voivat olla vanhemmille niin kuormittavia etteivät he pysty sisäistämään tärkeitä ja olennaisia asioita, erityisesti vanhemmat toivovat työntekijöiltä sensitiivisyyttä huostaanottotapauksissa. Tutkimuksen vanhemmat kertoivat tuntemuksista, että heidän tulee olla jopa aiempaa parempia vanhempia saadakseen lapsensa takaisin kotiin (Hietämäki 2015, 107; Haatainen 2016, 69). Hiltusen (2015,131) tutkimuksessa äidit kertoivat, etteivät olleet ymmärtäneet työntekijöiden viestiä tilanteen vakavuudesta ja he toivoivat selkeämpää puuttumista vaikeisiin kotitilanteisiin. Sama tulos ymmärtämisen haasteista on nähtävissä Muukkosen (2015, 19) tutkimuksessa, jossa vanhemmat etääntyivät yhteistyöstä, tavoitteissa ja muutostarpeissa olevien epäselvyyksien vuoksi.

8.3 Auktoriteetin taakse piiloutuminen

Viidessä tutkimuksessa on nostettu esiin vanhempien kokemuksia auktoriteetin taakse piiloutumisesta. Näitä kokemuksia ovat muun muassa työntekijöiden vanhempien kokemuksia vähättelevä toiminta ja kommentointi, vanhempien ohittaminen ja vastaamatta jättäminen niin kysymyksiin kuin yhteydenottopyyntöihin sekä asiakaskertomuksiin liittyvät tulkinnat ja asiavirheet, joita ei pyynnöstä huolimatta korjattu. Osa vanhemmista on kokenut, että työntekijä asettuu heidän yläpuolelleen keskusteluissa, eivätkä vanhemmat ole tietoisia niistä kriteereistä, joilla heitä arvioidaan. (Stenroth 2019, 46; Nuutinen 2016, 62; Haatainen 2016, 45; Hiltunen 2015, 106; Gauffin 2012, 62.) Haataisen (2016) tutkimuksessa, joka käsittelee tuen ja kontrollin ristiriitaa lastensuojelussa on luonnollisesti paljon kontrolliin ja auktoriteettiin liittyviä huomioita. Tutkimuksen tuloksena on kaksi teemaa; vanhempien kokema epäselvyys sekä pelko (mielivallasta). Epäselvyyden kokemuksia oli etenkin silloin kun vanhempia arviointiin, sillä heille oli epäselvää mitä heiltä odotetaan ja miten he voivat täyttää asetetut kriteerit sekä mitä lastensuojelu tekee perheestä saamallaan tiedolla. Pelkoa esiintyi tiedon kerääntymisen suhteen ja se vaikutti niin, etteivät vanhemmat uskaltaneet kertoa kaikkea työntekijöille, koska eivät tieneet mihin tieto johtaa. Työntekijöiden käyttämä valta sai siis vanhemmat kontrolloimaan omaa käytöstään. Pelkoa liittyi myös omien tunteiden ja käytöksen näyttämiseen, jottei tule leimatuksi hankalaksi asiakkaaksi. Hiltusen (2015, 105-107) tutkimuksessa äidit kertoivat tullessa kohdatuksi vähättelevästi, holhoavasti ja heidät on ohitettu lasten biologisina vanhempina, heitä ei ole kutsuttu neuvotteluihin tai heidät on yritetty sulkea pois huostaanotetun lapsen elämästä. Yhteistyön kokeminen mielivallaksi tulee esiin kolmessa tutkimuksessa. Tunne syntyy siitä, että vanhempi kokee, ettei hänen mielipiteillään ole merkitystä sekä siitä, että työntekijän asenne asiakasta kohtaan koetaan pääosin negatiivisella tavalla. (Stenroth 2019, 48; Haatainen 2016, 48; Gauffin 2012, 62.) Gauffinin (2012, 64) mukaan työntekijän koetaan toimivan annettujen ohjeiden perusteella toimintakulttuurissa, jossa toiminnan lähtökohtana on negatiiviset asiat. Asiakkaan kokemuksia tarkastellaan neogaatioiden kautta ja hänestä kirjataan pääosin negatiivisia asioita.

Tarkemmin eriteltynä Haataisen (2016, 64-66) tutkimuksessa tulevat hyvin esiin vanhempien epätietoisuus ja pelko. Asiakkaat ovat kuvanneet tunteita lastensuojelun prosessin epäselvyydestä, mielivaltaisuudesta, pelottavuudesta ja työntekijöiden vallasta käyttää asiakkaasta dokumentoituja tietoja haluamallaan tavalla. Lastensuojelun kompleksinen kaksinaisrooli aiheuttaa asiakkaille ristiriitaisen aseman työskentelyn kohteena olemisessa. Tutkimuksen vanhemmilla on kokemuksia mielivaltaisesta vallankäytöstä ja työntekijöiden omiin johtopäätöksiin ja epämääräisiin tulkintoihin perustuvista päätöksistä. Työntekijöillä koetaan myös olevan valta päättää ja valita, mikä on oleellista tietoa. Osittain tulokset selittyvät työntekijöiden vähyydellä ja kiireellä, jolloin asiakkaan kohtaamiseen ei jää riittävästi aikaa. Myös vaikeaselkoinen kapulakieli voi aiheuttaa hankaluutta ymmärtää työntekijän viestiä, jolloin vanhempi jää epätietoisuuden valtaan. Gauffinin (2012, 64) tutkimuksessa nousee esiin asiakkaiden

kokemus heidän elämänsä mitätöimisestä sekä siitä, ettei heille kerrota minkä pitäisi muuttua, jotta lapsi voisi kotiutua. Hiltusen (2015, 106-107) tutkimuksessa äidit esittävät kritiikkiä siitä, että heihin suhtauduttiin holhoavasti ja heidän annettiin ymmärtää olevan vain biologisia äitejä.

8.4 Toimijuuden vahvistaminen

Vanhempien toimijuuden vahvistaminen auttaa rakentamaan vuorovaikutussuhdetta, sillä toimijuus auttaa vanhempia hyväksymään tilanteen ja tekee heistä aktiivisia osallistumaan työskentelyyn. Tutkimusten mukaan toimijuuden vahvistaminen vaikutti paremmin saavutettuihin toivottuihin vaikutuksiin. Hietamäen (2015, 151) tutkimuksessa voimavaraorientoitunut työskentely osoittautui tärkeäksi tekijäksi vaikutusten saavuttamiselle. Välimaan (2016, 38) tutkimuksessa, joka keskittyy tarkastelemaan vanhemman toimijuutta lastensuojelun asiakkuudessa, on keskeisenä tuloksena vanhemman kokemus siitä, että hän voi vaikuttaa ongelman ratkaisemiseen. Muukkosen (2015, 31) ja Nuutisen (2016, 69) mukaan vanhempien toimijuutta vaikeuttaa negatiivisiin asioihin kiinnittyminen, mistä voi seurata negatiivisen vuorovaikutuksen kehä. Oman tilanteen pohtiminen ja reflektointi auttavat vanhempaa rakentamaan toimijuuttaan ja vanhemman vahvaksi muodostuva toimijuus liittyy suoraan siihen, millainen sosiaalityöntekijän ja asiakkaan työskentelysuhteesta rakentuu. Vahvan toimijuuden rakentuminen tarvitsee tuekseen lastensuojeluasiakkuuden hyväksymistä. (Välimala 2016, 51.)

Välimaan (2016, 53-54) tutkimus keskittyy kuvaamaan vanhempien toimijuuden rakentumista. Keskeisenä löydöksenä tutkimuksessa on toimijuuden rakentuminen sekä sisäisenä prosessina että lastensuojelun prosessina yhtä aikaa. Välimaa näkee toimijuuden rakentuvan prosessinomaisesti etupäässä sisäisen prosessin kautta ja siihen prosessiin asiakas tarvitsee työntekijöiden tukea. Vahvaksi rakentuneesta toimijuudesta seuraa yhteys asiakkaan ja työntekijän väliseen työskentelysuhteeseen sekä tavoitteiden saavuttamiseen. Vahva toimijuus tarvitsee kuitenkin rakentuakseen kokemuksen toimivasta lastensuojelusta sekä lastensuojelun asiakkuuteen johtaneiden tilanteiden hyväksymisen. Haataisen (2016, 67) tulokset tukivat tätä havaintoa, että vanhempien osallisuuden kokemukset työskentelyssä lisäsivät heidän toimijuuttaan ja aktiivisuuttaan.

8.5 Valmius työskentelyyn

Vanhempien valmius työskentelyyn osuu osittain toimijuuden kanssa samalle alueelle, mutta tässä teemassa vanhempien valmiutta työskentelyyn käsitellään ylipäätään työskentelyn hyväksymisen ja avun vastaanottamisen näkökulmasta. Hietamäen tutkimuksessa (2015, 161) tulee ilmi, että asiakkuuden alkamiseen liittyvillä syillä on vaikutusta työskentelyyn. Asiakkuuden alkaessa vanhemmista johtuvista syistä nähtiin tarve erityisen sensitiiviselle työskentelylle. Hietamäen (2015, 147) mukaan vanhempien muutostarvetietoisuutta lisäsi sosiaalityöntekijän asiakassuhdeorientoitunut ja voimavaraorientoitunut työskentely. Marttisen (2021, 37,

49) tutkimuksessa vanhemmat tuovat esiin uusien näkökulmien vaikutuksen työskentelyyn, laajemmat näkemykset ja uudet katsantokannat mahdollistavat oman arjen arvioinnin uudelleen ja sitä kautta muutostyöskentely tulee mielekkääksi. Edelleen Marttisen (2015, 50,54) mukaan työskentelyn vastaanottamiseen vaikuttaa myös vanhempien oma asenne ja mielen-terveyden tilanne eli vanhemman sen hetkiselällä tilanteella, asenteella ja suhtautumisella lastensuojeluun on merkitystä avun vastaanottamisessa. Nuutisen (2016, 62) tutkimuksessa näyttää siltä, että mikäli vanhemmilla on kykyä jäsentää omaa ja perheen tilannetta dialoginen vuorovaikutus mahdollistuu paremmin. Aaltio & Isokuortti (2019, 119) toteavat tutkimuksessaan että, vuorovaikutus ja työntekijöiden kohtaamistaito vaikuttivat selkeästi asiakkaan haluun ottaa apua vastaan sekä kokemukseen avun saamisesta. Muukkosen (2015, 26, 30) tutkimuksessa tulee ilmi, että myönteinen palaute vahvisti vanhempien sitoutumista työskentelyyn ja sitoutunut vanhempi näki muutostarpeen sekä oli halukas ottamaan vastaan tietoa muutoksesta.

Vanhemman kyvyttömyys ottaa apua vastaan vaikeuttaa toimivan yhteistyösuhteen rakentumista. Muukkosen (2015, 17) tutkimuksessa osalle vanhemmista oli epäselvää heidän oma avun tarpeensa, ja se kuinka heidän kanssaan tehty yhteistyö palveli muutosta. Esimerkiksi Gauffinin (2012, 65) tutkimuksessa vanhemmat ottivat vastaan perhetyötä ainoastaan siksi, että he ajattelivat sen edesauttavan lasten kotiutumista. Samankaltainen tulos on Hiltusen (2015, 171,175) tutkimuksessa, jossa äitien toimintaa kuvaa alistuminen eli he sopeutuivat melkein mihin tahansa saadakseen viettää aikaa lastensa kanssa. Äidit eivät aina myöskään tunnistanee päihdeongelmaansa ja siksi eivät osanneet suhtautua vakavasti hoitoonohjaukseen. Marttisen (2021, 40, 50) aineistossa käy ilmi, että vanhempien valmiuteen työskennellä vaikuttaa niin hyvässä kuin pahassakin vanhempien oma asenne, sitoutuminen ja mielen-terveyden tila. Nuutisen (2016, 62) tutkimuksessa on nähtävissä että, jos perheen tilanne vaatii vahvaa väliintuloa ei työskentelyyn välttämättä synny dialogisuutta vanhempien puolelta.

9 Tulosten tarkastelua

Tähän kirjallisuuskatsaukseen valitut tutkimukset ovat kaikki lastensuojelun tutkimuksia. Niissä tulee esiin toisistaan poikkeavia vanhempien kokemuksia lastensuojelun asiakkuuden ajalta. Koska lastensuojelun kenttä on laaja, se mahdollistaa vanhempien asiakkuuden katso- misen monista eri näkökulmista esimerkiksi, virallisten haastattelututkimusten kautta sekä keskustelupalstoilta kerättyjen vanhempien kokemusten kautta. Tutkimukset valottavat lastensuojelun työskentelyä ja siihen linkittyviä vanhempien kokemuksia. Tuloksista tulee esiin laajasti vanhempien kokemukset hyvästä ja huonosta vuorovaikutuksesta. On paljon tunnetta aidosta kohtaamisesta ja tuetuksi tulemisesta sekä toisessa ääripäässä tunne mitätöinnistä ja työntekijöiden jyräämäksi tulemisesta. On hyvää ja sujuvaa yhteistyötä, joka näkyy rinnak- kain työskentelynä ja Me-henkenä sekä toimimatonta ongelmaorientoitunutta yhteistyötä. On

vanhempien toimijuutta vahvistavaa työskentelyä, joka auttaa saavuttamaan yhdessä asetetut tavoitteet sekä työskentelyä, jossa työntekijän koetaan piiloutuvan työtehtävän suoman auktoriteetin taakse. Näistä positiivista ja negatiivisista kokemuksista muodostuu jonkinlainen kuva viimeisen kuuden vuoden ajalta suomalaisen lastensuojelun vuorovaikutuksesta vanhempien silmin.

Kirjallisuuskatsauksen tulokset noudattivat oletustani vuorovaikutussuhteen rakentumiseen vaikuttavista tekijöistä. Kokemukseni perusteella hyvää vuorovaikutusta voi rakentaa kuuntelemisen, avoimuuden, tasavertaisuuden ja kiinnostuksen avulla. Tuloksissa vanhemmat toivat esiin erityisesti kohtaamisen ja kiinnostuksen aitoutta, kuuntelemista ja sitä, että heille puhutaan suoraan ja arvostavasti. Pitkäsen (2011, 26) mukaan vanhemmuuden tulee näkyä lastensuojelussa työntekijöille emotionaalisesti niin arvokkaana, että vanhemmuudesta motivoitumista tuetaan aktiivisesti. Hyvän asiakassuhteen perustana on turvallisen ja kannattelevan ilmapiirin luominen. Mönkkönen (2018, 32) kuvaa puolestaan vuorovaikutusosaamista rohkeutena astua asiakkaan kanssa tietämättömyden alueelle etsimään yhdessä uusia oivalluksia. Tämä vaatii olennaisten vuorovaikutustekijöiden tunnistamista sekä omien vuorovaikutustaitojen kehittämistä.

Kirjallisuuskatsauksen tulosten perusteella vanhemmat kaipaavat yhdessä työskentelyä, rohkaisua ja kannustamista. Tätä tukee myös Pitkäsen (2011, 109) tutkimus, jossa vanhemmat toivoivat ymmärtävää lähestymistapaa sekä työntekijältä aktiivisuutta ja kannustamista. Kunnioittava ja avoin sekä asiakkaan tietämystä arvostava vuorovaikutus on tämänkin katsauksen tulosten mukaan merkityksellinen seikka. Dialogisessa keskustelussa on hyvä pyrkiä keskustelun symmetriaan, mikä tarkoittaa sitä, että keskustelijat ovat yhtä arvokkaita mielipiteiltään ja tasa-arvoisia keskustelussa, vaikka käytännön tasolla keskustelijat ovatkin jollain tavalla eriarvoisia. (Väisänen, Niemelä & Suua 2009, 15.) Ghaffarin ym. (2012) tutkimuksessa todetaan kuvaavasti että eivät vanhemmat oletakaan tasavertaista roolia päätöksentekovaiheessa mutta toivovat tasavertaista keskustelua ja kuulluksi tulemistä ennen päätösten tekemistä. Pitkäsen (2011, 114-115) mukaan lastensuojelutyössä on tärkeää työntekijöiden ja vanhempien yhteinen näkemys vanhempien roolista lapsen elämässä. Useassa kirjallisuuskatsauksen tutkimuksista nousi esiin vanhempien positiivinen kokemus lastensuojelusta. He toivat esiin omia hyviä tuntemuksiaan ja sitä kuinka lastensuojelu oli auttanut heidät kohti parempaa ja vakaampaa elämää. Katsauksen tutkimuksissa käy ilmi, että lastensuojelun työskentelyyn liittyy jonkinlainen leimaavuus ja asiakkaat saattavat kokea häpeää ja huonommuutta asiakkuudesta johtuen. Mahdollisesti nämä vanhempien tunteet saattavat vaikuttaa vuorovaikutussuhteen rakentumiseen.

Hyvään vuorovaikutukseen ja vuorovaikutussuhteen rakentumiseen liittyvistä tekijöistä painottui yllättävän selkeästi aidon kohtaamisen, avoimuuden ja kuuntelun merkitys. Pohdittavaksi nousi, että onko vuorovaikutussuhteen rakentumista edesauttavista tekijöistä tärkein

aito inhimillinen kohtaaminen. Se, että työntekijä kohtaa vanhemman ja asiakkaan ihmisenä, arvostaen, avoimesti ja kunnioittavasti omaa persoonaansa hyödyntäen. Fagerströmin (2016, 38) mukaan kun työntekijä uskaltautuu laittamaan itseään enemmän likoon hän saa myös asiakasperheet ottamaan enemmän riskejä yhteistyössä. Opettelemalla oman persoonan käyttöä työskentelyvälineenä on mahdollista tunnistaa asiakkaiden itsessä herättämiä tunteita ja hyödyntää niitä asiakastilanteissa.

Vuorovaikutussuhteen rakentumista vaikeuttavista tekijöistä nousi tärkeimmäksi auktoriteetin taakse piiloutuminen. Tämä oli mielestäni yllättävä tulos ja kertoo vanhempien ohittamisesta työskentelyssä ja yhteistyön saralla. Auktoriteetin taakse piiloutuminen -teeman alle tuli yli kolmannes vuorovaikutussuhteen rakentumista vaikeuttavista kiteytyksistä. Seuraavaksi eniten kiteytyksiä tuli toimimaton yhteistyö -teeman alle. Vanhemmat ilmaisivat paljon negatiivisia tunteita, jotka liittyivät auktoriteetin takaa toimimiseen ja osa niistä tunteista oli vahvoja tunteita kuten pelkoa mielivallasta. Rostilan (2001, 29) mukaan työntekijä, joka ottaa toimintansa lähtökohdaksi vain omat arvonsa vie mahdollisuuden asiakkaan valinnoilta ja loukkaa samalla asiakkaan itsemääräämisoikeutta. Mikäli työntekijä ei kunnioita asiakkaan arvomaailmaa ja tapaa elää hän saattaa helposti suhtautua asiakkaaseen vähättelevästi ja yliolokaisesti. Tätä tukee myös tämän katsauksen tulokset, joiden mukaan auktoriteetin taakse piiloutuminen aiheuttaa vanhemmille mitätöinnin ja ohitetuksi tulemisen tunteita. Sipilän (2011, 17-18) mukaan ammattitaito tarkoittaa osaamista, valtaa ja auktoriteettia, joka näkyy muun muassa siinä, että ammattilaista kuunnellaan ja hänen sanoillaan on merkitystä. Silloin kun tarvitaan erityisiä tietoja ja taitoja ammattilainen käyttää ammatillista harkintavaltaansa tietoisena valitsemiensa toimenpiteiden tarpeellisuudesta. Kirjallisuuskatsauksen tulosten perusteella vanhemmat kaipaavat avoimuutta ja keskustelua silloin, kun valitaan heidän elämänsä vaikuttavia toimenpiteitä.

Tuen puutteen ja kohtaamattomuuden -teemassa asiakkaan toiveet kuulluksi tulemisesta ja riittävästä tuesta eivät toteudu. Rostilan (2001, 43) sanoin asiakkaalla on yksinkertainen toive tulla hyväksytyksi, ymmärretyksi ja otetuksi mukaan keskusteluun. Tätä toivetta ei ole välttämättä helppo toteuttaa, sillä työskentelyn yhteydessä tilanne ei ole symmetrinen koska puhutaan asiakkaan asioista muttei työntekijän asioista. Työntekijällä on myös keskustelun ohjaajan rooli, joka vahvistaa epäsymmetriaa. Rostila viittaa kirjassaan kanadalaiseen tutkimukseen, jonka lopputulos on, että terapeutin persoonallisuus on ratkaisevampi kuin hänen tekniikkansa. Tämä työntekijän persoonan vaikuttavuus nousee esiin myös osassa katsauksen tutkimuksia, jotkut vanhemmat tuovat esiin, että työskentelyn lopputulokseen vaikutti nimenomaan työntekijän kanssa koettu tai kokematta jäänyt kemia sekä työntekijän persoona ylipäätään.

Kirjallisuuskatsausta tehdessä huomioin, että yli puolet tutkimuksista olivat virittyneet joko positiiviseen tai negatiiviseen näkökulmaan lastensuojelun työskentelystä. Kymmenestä

tutkimuksesta kolmessa oli selvästi kriittinen näkökulma lastensuojelun työskentelyyn, kun taas kolmessa oli myötäilevä näkökulma, loput neljä olivat neutraaleja eli niiden tuloksista ei noussut esiin selkeää positiivista tai negatiivista näkökulmaa. Virittyneisyys näkyi tutkimusten tuloksissa ja etenkin tutkimusten sisällä olevissa vanhempien kommenteissa. Tämän katsauksen tulosten kannalta on hyvä, että mukana oli lastensuojeluun niin kriittisesti kuin myötmielisestikin suhtautuvia tutkimuksia. Kaikista tutkimuksista tehdyt alleviivaukset ja kiteytykset jakautuivat hyvinkin tasaisesti vanhempien positiivisten ja negatiivisten kokemusten välillä.

Jatkotutkimuksen aiheena näen tutkimustulosten painottumiseen liittyvän tutkimuksen. Tutkimuksia lukiessani huomioin, että sillä miten tutkimusaineisto oli kerätty oli merkitystä tutkimuksissa esillä oleviin vanhempien mielipiteisiin. Lähes jokaisen tutkimuksen kohdalla kävi ilmi, että tutkittavien vanhempien löytäminen oli haastavaa ja heitä oli vaikea saada mukaan tutkimuksiin. Kymmenistä tai sadoista haastattelupyynnöistä vain muutamaaan prosenttiin reagoitiin ja niistäkin vain osa johti haastatteluun tai tutkimuskysymyksiin vastaamiseen. Joissain tutkimuksista sanottiin selkeästi, että ne vanhemmat, jotka olivat osallistuneet tutkimukseen eivät vastaa lastensuojelun asiakkaita keskimäärin. Näkisin kiinnostavana ja tarpeellisena selvittää vanhempien taustaan ja sosioekonomiseen asemaan liittyvien tekijöiden merkitystä lastensuojelun asiakastyytyväisyyteen. Onko niin, että korkeammin koulutetut asiakkaat osaavat tuoda rakentavammin ja hillitymmin mielipiteensä esille, jolloin ei synny kuvaa tyytymättömyydestä? Onko syvän tyytymättömyyden takana oikeasti huonompaa kohtelua työntekijöiltä? Syntykö heikommilla vuorovaikutustaidoilla varustettujen asiakkaiden kanssa helpommin konflikteja ja väärin ymmärryksiä? Ajattelen, että tämän kaltainen kontekstietoisuus lisäisi työntekijöiden ymmärrystä ja auttaisi vuorovaikutussuhteen luomisessa. Tutkimustuloksella voisi tavoitella ymmärrystä vanhempien kohtaamiseen ja erilaisuuteen liittyvissä seikoissa.

10 Kirjallisuuskatsauksen eettisyys ja luotettavuus

Etiikka moraalisisina valintoina ja päätöksinä kattaa koko tutkimusprosessin aina aiheen valinnasta tutkimustulosten vaikutuksiin saakka. Eettisiä kysymyksiä liittyy moneen kohtaan prosessin eri vaiheissa kuten tutkimuskohteen ja menetelmän valintaan, aineiston hankintaan, tieteellisen tiedon luottavuuteen, tutkittavien valintaan ja tutkimustulosten vaikutuksiin liittyvissä kysymyksissä. Eettisten tekijöiden rinnalla on huomioitava myös lainsäädäntöä ja tietosuoja koskevat asiat. (Kuula 2011, 9.) Lähtökohtaisesti tutkimuksen eettisyyttä on pohdittava suunnittelusta alkaen, sillä eettisyys ei ole lisättävissä tutkimukseen jälkikäteen. Eikä eettisesti oikein tehtyä tutkimusta voi typistää pelkiksi oikeiksi vastauksiksi. (Farrimond 2013, 3.)

Työskentely tutkimuksen parissa perustuu rehellisyyteen ja luottamukseen. Plagiointi, tulosten väärentäminen ja toisten ideoiden varastaminen eivät kuulu tutkimusetiikkaan. Sen sijaan tutkimuksen tulee kunnioittaa tutkimuskohdetta, olla oikeudenmukainen ja täsmällinen, se ei saa tehdä vahinkoa tutkittavalle ja tutkimuksen tulee suojella haavoittuvassa asemassa olevia. (Farrimond 2013, 25.) Kirjallisuuskatsaukseni perustuu näiden eettisten periaatteiden noudattamiseen niiltä osin kuin se katsauksessa on olennaista. Koska käsiteltävä aineisto on aiemmin kerättyä ja tutkimusprotokollan läpikäymää luotan sen eettisyyteen. Jokaisen valitun tutkimuksen osalta sen eettisyys on tarkistettavissa itse aineistosta. Katson, että oman työskentelyni osalta eettisyys liittyy aineiston oikeudenmukaiseen ja tarkkaan käsittelyyn.

Aineiston tarkastelussa pyritään tuottamaan mahdollisimman kattava ja luotettava kokonaiskuva tutkittavasta ilmiöstä. On tärkeää huomioida, että aineiston käsittelyn etenemistä voidaan seurata ja että lopputulos on loogisesti ja visuaalisesti esitetty. (Stolt 2015, 83.) Tässä kirjallisuuskatsauksessa on aineiston tarkasteluun liittyvää luotettavuutta pyritty noudattamaan tarkasti ja tekemään havainnot sekä ilmaisujen poiminnat huolellisesti alkuperäisiä tutkimuksia kunnioittaen. Vääristymää katsauksen tuloksiin on saattanut aiheuttaa se, että tarkastelluista tutkimuksista ei ole tehty kaikkia mahdollisia havaintoja, joita niistä olisi voinut tehdä. Osa tutkimuksista on väitöskirjoja, jotka ovat laajoja kokonaisuuksia ja sisältävät paljon informaatiota. Näistä tutkimuksista on poimittu ainoastaan vanhempien kokemuksiin liittyviä osioita tarkasteltavaksi ja väitöskirjojen muut osiot ovat jääneet tämän katsauksen ulkopuolelle. Tässä luku- ja valintaprosessissa on mahdollista, että osa vanhempien kokemustiedosta jää huomioimatta. Väitöskirjojen kohdalla on kuitenkin huomioitu tutkimuksen teema ja noudatettu poimintoissa tarkasti tutkimuksen henkeä. Pro gradu -tutkimuksissa tulosten läpikäyminen on helpompaa tutkimusten maltillisen koon vuoksi. Niistä poiminnat on tehty järjestelmällisesti tutkimuksen tuloksia seuraten. Taulukoinnit tuovat tähän katsaukseen visuaalisuutta ja helpottavat tulosten lukemista. Taulukoissa tulokset on esitetty pelkistetysti ja niiden sisältämä informaatio on tiiviissä muodossa.

Aineistoa tarkasteltaessa on oltava tarkka ja kriittinen, jotta tuloksiin ei pääse siirtymään virheitä. Virheen mahdollisuus on olemassa aina tietoja liikuteltaessa, kuten kerätessä, siirrettäessä sekä käsiteltäessä ja tulkittaessa tuloksia. (Heikkilä 2014, 28.) Tietojen käsittelyvaiheessa eri tutkimuksista saatuja tuloksia on yhdistelty tutkimuskysymyksiä palveleviksi kokonaisuuksiksi. Yhdistely on tehty alkuperäisten tutkimusten tuloksia seuraten ja niin, että kunkin tutkimuksen ääni kuuluu poimintoissa. Tulosten taulukoinnissa ja ilmausten kiteyttämisessä on käytetty mahdollisimman tarkasti tutkimusten alkuperäisiä ilmauksia, jotta kunkin tutkimuksen tulokset pysyvät näkyvillä.

Eettisesti tarkasteltuna kirjallisuuskatsaus on helposti hyväksyttävissä ja perusteltavissa. Sillä valmiiden ja jo arvioitujen tutkimusten eettisyys on tarkastettu kunkin tutkimuksen omassa tutkimusprosessissa. Suomalaisen tutkimuksen osalta näen tutkimusprosessin hyvin

laadukkaana, niin luotettavuuden kuin eettisyydenkin kannalta. Jokaisen tässä katsauksessa tarkastellun tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus on todettu tutkimuksessa esiteltyjen tietojen perusteella. Vanhempien tunnistetiedot on häivytetty jo alkuperäisissä tutkimuksissa, joten ne eivät voi nousta esiin enää kirjallisuuskatsauksen tiedoissa. Kunkin tutkimuksen tuloksia on käsitelty arvostaen ja järjestelmällisesti lähdeviittaukset tehden.

11 Pohdinta

Opinnäytetyötasoinen kirjallisuuskatsaus ei voi olla kovin laaja, joten tämän katsauksen tarkoitus ei ole antaa kattavaa kuvaa vanhempien kokemuksista lastensuojelun asiakkuuden ajalta. Pikemmin pyrkimyksenä on tuottaa kootusti ajantasaista tietoa vanhempien kokemuksista tämän päivän lastensuojelusta. Katsauksen eduksi voidaan katsoa sen tutkimusten julkaisujankohaan liittyvä tuoreus. Koska vanhempien kokemukset elävät suhteessa lastensuojelun käytäntöihin ja toimintamalleihin, niin näen, että tällä katsauksella on mahdollisuus tuottaa käyttökelpoista tietoa tämän hetken tilanteesta lastensuojelun asiakkuudesta vanhempien näkökulmasta. Yhdistelemällä jo olemassa olevien tutkimusten tietoja on syntynyt uutta ja kiteytyntä tietoa vanhempien kokemuksista vuorovaikutussuhteeseen liittyen.

Tämän katsauksen tulos mukailee aiempaa tietoa vuorovaikutussuhteen rakentumiseen vaikuttavista seikoista. Mönkkönen (2018, 19) esimerkiksi kuvailee, että vuorovaikutukseen liittyy paljon hienovaraisia sävyjä, jotka eivät ole vuorovaikutusoppeja tai -temppeja vaan ilmenevät siinä miten olemme suhteissamme läsnä, miten näemme toisemme ja annamme toisillemme tilaa. Katsauksessa näkyikin, että juuri läsnäolo ja kohtaaminen tai niiden puute ovat merkityksellisiä työntekijöiden ja vanhempien välisissä kohtaamisissa. Teoksessa *Sanat työssä* (Väisänen & ym. 2009, 20) puhutaan kunnioittavasta kohtaamisesta, joka on aktiivista toimintaa ja toiseen ihmiseen tutustumista. Hänen toisenlaisuutensa hyväksymistä. Kuten katsauksen tutkimuksissa tulee ilmi, vanhemmat kaipaavat nähdyksi tulemistä ja vanhemmuutensa hyväksymistä, kunnioittavaa kohtaamista vanhemmuuden epäonnistumisestaan huolimatta. Kun katsauksen tuloksen perusteella suurin merkitys vuorovaikutussuhteen rakentumisessa on aidolla kiinnostuksella, kunnioittavalla, arvostavalla ja tasavertaisella kohtaamisella, niin pohdin missä määrin näitä taitoja voi opetella ja kuinka suurelta osin ne ovat persoonallisuuden liittyviä tekijöitä.

Liitän pohdinta osioon vielä huomion siitä, että joissakin katsauksen tutkimuksista käy ilmi, että tutkimusjoukko saattaa olla vinoutunut, koska tutkimukseen osallistuneet vanhemmat ovat korkeammin koulutettuja kuin lastensuojelun asiakkaat keskimäärin. Näiden tutkimusten tulokset ovat myös positiivisesti virittyneitä ja vanhempien kokemukset lastensuojelusta ovat myötämielisiä. Tästä poiketen keskustelupalstoilta kerätyissä aineistoissa on selkeästi negatiivisempia kokemuksia lastensuojelusta. Vanhempien kokemukset lastensuojelun työskentelystä

poikkeavat siis suuresti eri tutkimusten välillä. Katsausta tehdessäni pohdin tutkimusten vanhempien erilaisia äänensävyjä ja heidän erilailla painottuvia kokemuksiaan. Aineistossa kuuluu mielenkiintoisesti hyvin toisistaan poikkeavia tuntemuksia ja kohtaamisia. Joissain tapauksissa vanhemmat tuovat ilmi vahvoja negatiivisia tunteitaan ja kun taas toisaalla he kertovat rinnakkain työskentelystä yhteisistä tavoitteista. Tämä kokemusten moninaisuus tuo mielestäni hyvällä tavalla perspektiiviä katsaukseen.

Koska katsauksen tutkimukset tulevat lastensuojelun eri alueilta niiden voidaan ajatella kertovat vanhempien lastensuojeluun liittyvistä kokemuksista yleensä. Huomion arvoista on tutkimusten antaman kuvan yhdenmukaisuus, sillä kaikissa tutkimuksissa nousi esiin vanhempien kohtaamiseen liittyvät kokemukset, joko positiivisessa tai negatiivisessa mielessä. Esiin nousevat vanhempien positiiviset kokemukset luovat luottamusta lastensuojelun työskentelyä kohtaan ja kertovat siitä, että lastensuojelussa on paljon hyvää ja toimivaa työskentelyä. Negatiiviset kokemukset taas kertovat, että parannettavaakin on vielä, jotta yhä useampi perhe ja vanhempi saisi työntekijöiltä aitoon kohtaamiseen perustuvaa yhteistyötä.

Pohdin, että asiakassuhde on yksi osa asiakkaiden elämää kannattelevaa turvaverkkoa. Turvaverkko muodostuu useista tekijöistä, jotka osaltaan vaikuttavat toisiinsa. Hyvässä turvaverkossa työntekijä on yksi kannatteleva ja asiakkaan toimijuutta lisäävä silmukka. Asiakasta kannattelevan silmukan muodostumiseen vaikuttaa yhtäläillä itse asiakas kuin työntekijäkin, sen muodostuminen on kahdensuuntaista yhteistyötä. Reikäinen ja kannattelematon turvaverkko voi johtaa kriisiytyneeseen vuorovaikutukseen ja mahdollistaa asiakkaan putoamisen läpi tuen ja avun. Myös kehnon turvaverkon syntymiseen vaikuttaa niin asiakas kuin työntekijäkin. Asiakkaan ja työntekijän suhde ei koskaan ole tasavertainen, joten ajattelen, että työntekijällä on enemmän vastuuta vuorovaikutussuhteen ja turvaverkon rakentumisessa. Työntekijän voi mieltää olevan asiakassuhteessa ikään kuin perheen vanhempi, jonka tulee olla viisaampi, kärsivällisempi ja taitavampi. Hänen vastuullaan on ohjata vuorovaikutussuhdetta hyvän verkon muodostumista kohti, tavoitteena hedelmällinen vuorovaikutussuhde. Silloinkin kun asiakas on haastava, vastentahtoinen tai vihamielinen.

Lähteet

Painetut

Araneva, M. 2018. Lastensuojelun perhehoito. Helsinki: Alma Talent Oy.

Hietämäki, J. 2015. Lastensuojelun alkuarvioinnin vaikutukset vanhempien näkökulmasta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Mönkkönen, K. 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä: asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus.

Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Julkaisusarja nro 26, 2011. Socca ja Heikki Waris instituutti. Helsinki: Socca.

Rosenberg, M.B. 2019. Rakentava ja myötäelävä vuorovaikutus. 4.painos. Helsinki: Viisas Elämä Oy.

Rostila, I. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö, Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki käytäntö ja soveltaminen. 3. painos. Helsinki: Edita.

Sayed, T. 2015. Ohjaus keskusteluun perustuvana menetelmänä. Teoksessa Näkki, P. & Sayed, T. (toim.) 2015. Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita.

Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. (toim.) 2015. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja, tutkimuksia ja raportteja sarja A73. Turku: Turun yliopisto.

Väisänen, L., Niemelä, M. & Suua, P. 2009. Sanat työssä vuorovaikutus ammattitaitona. Helsinki: Kirjapaja.

Sähköiset

Aaltio, E. & Isokuortti, N. 2019a. Systemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementit. Työpäpaperi 33/2019. THL. Viitattu 2.4.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138967/Ty%c3%b6paperi%2033%20Systemisen%20lastensuojelun%20toimintamallin%20ydinelementit%20Aaltio%20ja%20Isokuortti_VALMIS.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Aaltio, E. & Isokuortti, N. 2019b. Systemisen lastensuojelun toimintamallin pilotointi: Valta-kunnallinen arviointi. Raportti 3/2019. THL. Viitattu 1.8.2021.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137709/URN_ISBN_978-952-343-289-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Alhanen, K., Lavila, P., Kangas, M., Lamppula, T. & Petrelius, P. 2019. Systeemisen muutoksen johtaminen lastensuojelussa. THL. Viitattu 24.9.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138850/URN_ISBN_978-952-343-417-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Bardy, M. (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimissä. 4. painos. THL. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy. Viitattu 28.3.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

EBSCOhost 2021. EBSCOhost Research Platform. Viitattu 6.5.2021. <https://www.ebsco.com/products/ebscohost-research-platform>

Enroos, R. 2015. Vankila, vanhemmuus ja lapsi—näkökulmia perhekäytäntöihin. Acta Poenologica 2/2015. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Viitattu 4.4.2021. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98163/978-951-44-9965-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Enroos, R., Heino, T., Helavirta, S., Laakso, R. & Pösö, T. 2017. Vuosi huostassa. Lastensuojelun aikatietoista tarkastelua. Janus vol. 25(4) 2017, 297–311. Viitattu 4.4.2021. <file:///C:/Users/hanna/Downloads/59630-Artikkelin%20teksti-81539-1-10-20171120.pdf>

Fagerström, K. 2016. Ihmissuhteita rakentava ja ylläpitävä lastensuojelu. Työpaperi 42/2016. THL. Viitattu 22.9.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131498/URN_ISBN_978-952-302-778-7.pdf?sequence

Farrimond, H. 2013. Doing Ethical Research. Palgrave Macmillan. Viitattu 1.8.2021. https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=UDgdBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=ethical+research&ots=dYfvXa3zn9&sig=7FGJ4Hd_2ta4GRglOl8YnnnMdCI&redir_esc=y#v=onepage&q=ethical%20research&f=false

Ghaffar, W., Manby, M. & Race, T. 2012. Exploring the Experiences of Parents and Carers whose Children Have Been Subject to Child Protection Plans. British Journal of Social Work 2012/42, 887-905. Viitattu 22.9.2021. <https://academic.oup.com/bjsw/article/42/5/887/1716445>

Godzinsky, V-M. 2012. Huostaanottoasiat hallinto-oikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 260. Viitattu 2.4.2021. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152485/260_de_Godzinsky_2012.pdf?sequence=3

Haatainen, H. 2016. Tuen ja kontrollin ristiriita lastensuojelussa. Huostaanotto prosessin läpikäyneiden vanhempien kokemuksia lastensuojelun kaksinaisroolista. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskunta- ja kauppatieteiden laitos. Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 1.8.2021

https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/17310/urn_nbn_fi_uef-20161275.pdf?sequence=-1&isAllowed=y

Helavirta, S., Laakso, R. & Pösö, T. 2014. Huostaanoton kuva suomalaisen tutkimuksen valossa. Janus vol. 22(3) 2014, 288-298. Viitattu 4.4.2021. <file:///C:/Users/hanna/Downloads/51216-Artikkelin%20teksti-44894-1-10-20150613.pdf>

Hiltunen, T. 2015. Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 1.8.2021. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47882/1/978-951-39-6408-5_v%C3%A4it%C3%B6s12122015.pdf

Härkönen, U. 2008. Teorian ja tutkimuskohteen vuorovaikutus - Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria ihmisen kehittymisestä. Savonlinnan opettajankoulutuslaitos: Joensuun yliopisto. Viitattu 2.4.2021. <http://sokl.uef.fi/verkkojulkaisut/monitiet/harkonen.htm>

Juhila, K. 2021. Teemoittelu. Tietoarkisto. Viitattu 24.4.2021.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>

Kallinen, K. 2019. Perhehoitoon sijoitettujen lasten suhteet biologisiin vanhempiinsa. Yhteiskuntapolitiikka 84:1. Viitattu 9.10.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137612/YP1901_Kallinen.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S.-M., Pietilä, A.-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksistä jäsennettyyn tietoon. Hoitotiede 2013 25/4, 291-301. Viitattu 9.8.2021. <https://www.proquest.com/open-view/ed57a64622d13d705c3b8500b77e5af0/1?pq-origsite=gscholar&cbl=40634>

Kansalliskirjasto 2015. Finna. Viitattu 24.4.2021. <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/palvelut/jarjestelmaalustapalvelut/finna>

Koppa 2020. Kirjallisuuskatsaus. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 5.4.2021. <https://koppa.jyu.fi/>

Koppa 2019. Tieteenalasi julkaisukäytännöt. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 5.4.2021. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/kirjasto/kirjastotuutori/kirjat-lehdet-artikkelit/tieteenalasi-julkaisukaytannot>

Lahtinen, P., Männistö, L. & Raivio, M. 2017. Kohti suomalaista systeemiä lastensuojelun toimintamallia. THL työpaperi 7/2017. Viitattu 20.9.2021.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132169/TY%c3%962017_7_Kohti%20suomalaista_040417.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Laitinen, N. 2013. Vanhemman kokemuksia ja odotuksia sosiaalisesta tuesta lapsen huostaanoton aikana. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteiden laitos. Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 5.4.2021. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/12432/urn_nbn_fi_uef-20130544.pdf?sequence=-1&isAllowed=y

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 316/1983. Finlex. Viitattu 3.5.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Lastensuojelun keskusliitto 2021. Lastensuojelu- ja sosiaalipalvelut. Viitattu 20.8.2021. <https://www.lastensuojelu.info/lapsiperheiden-palvelut/lastensuojelu-ja-sosiaalipalvelut/>

Laurea 2021. Laurea Finna. Viitattu 24.4.2021. <https://laurea.finna.fi/Content/about>

Linnossuo, O & Santalahti, V. 2020. Mitä tiedämme lastensuojelusta? Talentia. Viitattu 28.3.2021. <https://www.talentia-lehti.fi/mita-tiedamme-lastensuojelusta/>

Lskl 2021. Lastensuojeluinfo. Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 3.5.2021. <https://www.lastensuojelu.info/lapsiperheiden-palvelut/miten-perhetta-ensisijaisesti-autetaan/>

LSL 417/2007. Lastensuojelulaki. Finlex. Viitattu 3.5.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L7P34>

Mantila, R., Mikkonen, M. & Väinölä, LM. 2008. Onnistuneen sijoituksen siltaa rakentamassa. Lastensuojelun perhehoidon työkirja. Oppaita ja työkirjoja 2008:6. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Viitattu 24.4.2021. <https://docplayer.fi/2719637-Onnistuneen-sijoituksen.html>

Marttinen, M. 2021. ”Ettei olla vaan joku perhe paperilla” Systeminen lastensuojelu vanhempien näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto. Viitattu 1.8.2021. https://lada.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/64568/Marttinen_Maiju.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Muukkonen, T. 2015. Luottamus lastensuojelussa, Monitoimijaisen yhteistyön rakentuminen. Lisensiaatintutkimus. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto. Viitattu 1.8.2021. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=dd5184a5-d730-4298-a786-6b926d18c7b7>

Nuutinen, S. 2016. Kiireellisen sijoituksen aikaisen vanhemmuuden tukeminen. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Valtiotieteiden laitos. Helsingin yliopisto. Viitattu 1.8.2021. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201703273417>

Oulun yliopisto 2021. Tieteellisiin julkaisuihin pohjautuva arviointi: Google Scholar. Viitattu 5.8.2021. <https://libguides oulu.fi/julkaisujenarviointi/GS>

Petreljus, P. & Eriksson, P. 2018. Uudistuva lastensuojelu—kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Työpäpəri 32/2018. THL. Viitattu 28.3.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN_ISBN_978-952-343-208-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pösö, T. 2010. Havaintoja suomalaisen lastensuojelun institutionaalista rajasta. Janus vol. 18(4) 2010, 324-336. Viitattu 28.3.2021. <https://journal.fi/janus/article/view/50583/15324>

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja halintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Vaasan yliopisto. Viitattu 5.4.2021. https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/7961/isbn_978-952-476-349-3.pdf?sequence=1

Stenroth, J. 2019. ”Tahdon lapseni takaisin” Internetissä julkaistut tarinat kuvaamassa biologisten vanhempien kokemuksia sijaishuollosta. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Tampereen yliopisto. Viitattu 1.8.2021. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/105852/1558429276.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

STM 2020. Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyön loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:28. Viitattu 9.10.2021. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162414/STM_2020_28_rap.pdf?sequence=1&isAllowed=y

THL 2020. Kiireellinen sijoitus. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 20.8.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/kiireellinen-sijoitus>

THL 2021a. Lastensuojelun tarpeen selvittäminen. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 20.8.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojelun-tarpeen-selvittaminen>

THL 2021b. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 20.8.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet>

THL 2021c. Sijoitus avohuollon tukitoimena. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 4.9.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/sijoitus-avohuollon-tukitoimena>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Viitattu 9.8.2021. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789520400118>

Välimaa, M. 2016. Kokemuksia toimivasta lastensuojelusta. Vanhemman toimijuuden rakentaminen lastensuojeluasiakkuudessa. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 1.8.2021. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/50897/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201607273683.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Taulukot

Taulukko 1: Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit	22
Taulukko 2: Hakutulokset	23
Taulukko 3: Teemojen tarkastelua	25
Taulukko 4: Tutkimusten esittely	26